

SVET POD TRIGLAVOM 10

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU NARAVA
REPORTAŽE KULTURNA DEDIŠČINA
PARTNERJI ŽIVLJENJE V PARKU
INFORMACIJE NARODNI PARK V SVETU

PRIHODNOST V ALPAH

Spoštovane bralke in bralci,

čas pač hitro teče, in čeprav izdamo le dve številki glasila na leto, smo že pri jubilejni deseti. Prav je, da smo se TNP-jevci v prvih devetih predstavili, pokazali na del svojih prizadevanj in usmeritev. Sedaj je na počil čas, da postanemo "bolj ljudski". V reviji se, kakor ste opazili, s prispevki pojavlja vse več zunanjih avtorjev, tistih torej, ki niso v službi v javnem zavodu. Morda je beseda "zunanj" slabo izbrana, kajti kdor pozitivno, ustvarjalno razmišlja o našem edinem narodnem parku, "je notri".

V tej številki zaključujemo predstavitev posameznih skupin naših naravovarstvenih nadzornikov z morda najzanimivejšo, s prostovoljnimi nadzorniki, s tistimi torej, "ki jim ne bi bilo treba", pa vendar v svojih domačih gorah opravljajo to hvalevredno poslanstvo. Hkrati se v jubilejni številki močneje kot doslej lotevamo najpomembnejše teme, skupne prihodnosti v Alpah. V prostovoljnem prevzemanju dela odgovornosti za stanje narave se že kaže ta skrb, prav tako v snovanju novega zakona. Strani, ki smo jih namenili različnim strokovnjakom in zanesenjakom, postajajo naša polemika o nedvomni skupni prihodnosti.

V tej številki prvič prihajamo na dan s konkretnimi predlogi za nadaljnje prispevke, zraven pa nismo pozabili na izjemno naravo našega parka in na ljudi, ki v njem in z njim živimo.

Prijetno branje,

Vaš Jože A. Mihelič

Foto: A. Zdešar

Reportaža	4
Narava	6
Kultura	9
Po parku	11
Park v svetu	14
Strani za mlade in mlade po srcu	15
Projekti	16
Aktualno	17

Poleg zaposlenih v JZ TNP imamo med avtorji tekstov in fotografij vse več zunanjih sodelavcev. Vabimo vas k sodelovanju s svojimi prispevki na temo Prihodnost v Alpah ali katero koli drugo zanimivo tematiko v zvezi z narodnim parkom. O ustreznosti vaše izbrane teme se dogovorite z odgovornim urednikom časopisa po telefonu 031 260 192 ali po elektronski pošti joze.mihelic@tnp.gov.si.

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

SVET POD TRIGLAVOM je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664.

Uprava Triglavskega narodnega parka, Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled, Tel.: 04/ 578 02 00, faks: 04/ 578 02 01, E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si, www.tnp.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park

Zanj: dr. Marija Markeš, **Glavni in odgovorni urednik:**

Jože A. Mihelič, **Tehnična urednica:** Alenka Mencinger,

Uredniški odbor: Jelko Flajs, Alenka Hace, Davorin Koren,

Tea Lukan Klavžer, Tina Markun, Alenka Mencinger,

Tanja Menegalija, Jože A. Mihelič, Aleš Zdešar,

Fotografija na naslovnici: Pocarjeva domačija

v Zgornji Radovni, Jože A. Mihelič, **Lektoriranje:** Jana

Cedilnik, **Prelom:** Gaya Cerkno, **Tisk:** Medium

d.o.o., Žirovnica, **Naklada:** 4000 izvodov. Tiskano na

okolju prijaznem papirju. **Bled, maj 2008**

Foto: T. Menegalija

NAPOVEDNIK DOGODKOV

JUNIJ: • 7. 6.: Fotografska delavnica - Planina Kot (1183 m) in Skutnik (1720 m) v Reziji • 11. 6., ob 19. uri: Sredin večer - Odprtje avtorske fotografske razstave Boštjana Odarja v Triglavski roži • 14. 6.: Fotografska delavnica - Dobrač (2166 m) (prijave za skupni avtobusni prevoz) • 20. 6.: Odprtje poletne sezona na Pocarjevi domačiji v Zgornji Radovni • 20. 6., ob 20.30 uri: Odprtje razstave Turističnega društva Lokovec z naslovom Bala • 21. 6., od 10. do 12. ure: Triglavska tržnica in otroška delavnica Lutke na obisku • 22. 6. do 28. 6.: Slikarska kolonija - Trenta ARS • 27. 6., ob 16. uri: Petkovi popoldnevi v parku - Zeleni škrat na barju (zborna mesto: penzion Jelka na Goreljku)

JULIJ: • 4. 7., ob 18. uri: Poletni kulturni večer na Pocarjevi domačiji - Gledališka predstava KD Triglav Trenta Razvalina življenja in odprtje likovne razstave Avguste Šenk • 9. 7., ob 19. uri: Sredin večer - Odprtje fotografske razstave članov Foto kluba TNP na temo Šport v gorah • 12. 7.: Fotografska delavnica - Königsstuhl (2336 m) (prijave za skupni avtobusni prevoz) • 16. 7., ob 21. uri: Sredin filmski večer - Pot okoli sveta: 1 avto, 6 kontinentov, 53 držav, 101.488 km (Uroš Ravbar) • 19. 7., od 10. do 12. ure: Triglavska tržnica in otroška delavnica • 20. 7., ob 18. uri: Osrednja proslava ob 150-letnici Kugyjevega rojstva • 21. 7. - 27. 7.: Trentarski senjem • 23. 7., ob 19. uri: Sredin večer - Odprtje slikarske razstave Drage Soklič in predavanje Janeza Bizjaka o zgodovini gorništvu v Julijskih Alpah • 31. 7., ob 19.30. uri: Večer komorne glasbe tečajnikov Glasbenega foruma Trenta

AVGUST: • 1. 8., ob 19.30 uri: Koncert solistov - tečajnikov Glasbenega foruma Trenta • 2. 8., ob 8. uri: Odkrivamo Triglavski narodni park - Pršivec - balkon Bohinja (zborna mesto: Parkirišče pri Savici) • 8. 8., ob 8. uri: Odkrivamo Triglavski narodni park - Obujeni spomin na nekdanje planine Zgornjega Posočja (zborna mesto: Vas Na skali) • 13. 8., ob 19. uri: Sredin večer - odprtje avtorske fotografske razstave Barbare Grm • 16. 8., od 10. do 12. ure: Triglavska tržnica in otroška delavnica • 16. 8., ob 8. uri: Odkrivamo Triglavski narodni park - Tolminske Ravne - Planina Kal - Planina Razor (zborna mesto: knjižnica Cirila Kosmača v Tolminu) • 20. 8., ob 20. uri: Sredin večer - Koncert Pevskega zbora St. Paul's Gospel Choir, Michigan, ZDA • 23. 8., ob 7.30 uri: Odkrivamo Triglavski narodni park - preko planina Klek na Debelo peč (zborna mesto: trgovina Mercator v Zg. Gorjah) • 29. 8., ob 16. uri: Petkovi popoldnevi v parku - Zeleni škrat na planini (zborna mesto: Mrzli studenec na Pokljuki) • 30. 8., ob 18. uri: Poletni kulturni večer na Pocarjevi domačiji - Monokomedija Kam gremo (Marcel Gomboc)

SEPTEMBER: • 5. 9., ob 19. uri: Evropska noč netopirjev - strokovno predavanje in večerno opazovanje ter poslušanje netopirjev • 10. 9., ob 19. uri: Sredin večer - Odprtje avtorske fotografske razstave Mirana Udovca ter strokovno predavanje Aleša Zdešarja in dr. Uroša Herleca o geologiji • 13. 9., ob 7.30: Fotografska delavnica - Javorov vrh (1482 m) (zborna mesto: cerkev v Jereki, Bohinj) • 19. 9.: Predstavitve knjige Marca Favallija Kozorog od Furlanskih Dolomitov do Triglava in odprtje razstave dr. Franceta Habeta V kraljestvu kozoroga • 20. 9., od 10. do 12. ure: Triglavska tržnica in otroška delavnica Pisani, plavajoči, luknjasti in mehki kamni • 24. 9., ob 19. uri: Sredin večer - Odprtje slikarske razstave akademske slikarke Melite Vovk in predavanje Janeza Pfajfarja o zgodovini Bleda • 26. 9., ob 16. uri: Petkovi popoldnevi v parku - Zeleni škrat v gozdu (zborna mesto: gostilna Poljane na Kočni)

ZAKON O TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Spremembe in dopolnitve Zakona o Triglavskem narodnem parku, ki je bil sprejet daljnega leta 1981 in od tedaj, z izjemo enega člena, nikoli dopolnjen, so končno prešle potrebne uradne poti in Vlada RS je na seji 3. aprila 2008 besedilo sprememb in dopolnitev tudi potrdila ter jih poslala v nadaljnjo obravnavo v Državni zbor. S tem je končana še ena etapa na desetletni poti priprave teh sprememb.

Triglavski narodni park je skupaj z Ministrstvom za okolje in prostor ter s člani in članicami Strokovne komisije za pripravo Zakona o Triglavskem narodnem parku v preteklih dveh letih vložil izjemno veliko dela v pripravo predloga novega besedila zakona, predlagano besedilo je bilo tudi predmet javnih razprav, ki so se jih udeležili tako posamezniki kot lokalne skupnosti, predstavniki nevladnih organizacij, pa tudi ministrstev in drugih zainteresiranih skupin.

Katere so torej pogloblitve rešitve v novem predlogu zakona?

Narodni park je zavarovan kot celota in je primerljiv z mednarodno kategorizacijo za narodni park, kategorija IUCN - II. Narodni park se deli na tri varstvena območja. Prvo varstveno območje je osrednje območje in je prednostno namenjeno uresničevanju varstva in ohranjanju naravnih vrednot, z vsebino in kriteriji, ki ustrezajo upravljavski kategoriji IUCN - II. Namenjeno je tudi tradicionalni paši in omogočanju obiskovanja. Drugo varstveno območje je ravno tako osrednje območje, vendar z dopuščeno tradicionalno rabo naravnih virov zaradi izvajanja dejavnosti sonaravnega kmetijstva in gozdarstva ter trajnostnega gospodarjenja z divjadjo in ribami. Namenjeno je ohranitvi obstoječega stanja narave. Tretje varstveno območje je območje varovanja narave in izrazitih ekoloških, estetskih in kulturnih kakovosti krajine ter je namenjeno omogočanju trajnostnega razvoja, prednostnemu urejanju obiskovanja.

V predlogu zakona je zelo velik poudarek omogočanju razvojnih možnosti prebivalstva, pri čemer je opredeljena vsebina trajnostnega razvoja v narodnem parku z določitvijo razvojnih usmeritev, ki so skladne s cilji narodnega parka. Načrtovanje in izvajanje razvojnih nalog je naloženo upravljavcu narodnega parka in razvojnim agencijam.

Z novim zakonom bomo v Triglavskem narodnem parku pridobili ustrezno orodje, za katero upam, da bo pripomoglo k boljšemu varstvu narave, ustrežnejšemu usmerjanju razvojnih želja ter boljšemu upravljanju v Triglavskem narodnem parku.

Od vseh nas, ki živimo in delamo v Triglavskem narodnem parku, pa je odvisno, ali bomo to orodje tudi zares namenili varovanju ekološke celovitosti ekosistemov v narodnem parku in preprečevanju posegov in dejavnosti, ki bi jo lahko ogrozile, ter spodbujanju trajnostnega razvoja ter omogočanju obiskovanja za duhovne, znanstvene, izobraževalne, rekreacijske in turistične namene na način, ki je za naravo čim manj moteč in združljiv s cilji narodnega parka.

Dr. Marija Markeš

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Pocarjeva domačija v dolini Radovne

Stanovanjska hiša in gospodarsko poslopje Pocarjeve domačije sta spomeniško urejena in muzejsko opremljena. Obiskovalcem predstavljata življenje in stavbno dediščino preteklih stoletij. Najstarejša listina, najdena v hiši, nosi letnico 1609. Domačija je odprta za obiskovalce od 20. junija do konca avgusta. Skupine, ki se predhodno najavijo, jo lahko obišejo kadarkoli. Pogosto prihajajo različne šole. (Na fotografiji: Tine Štular, naravovarstveni nadzornik TNP med predstavitvijo za osnovnošolsko skupino.)

Poletni kulturni večeri na Pocarjevi domačiji, ki jih vsako leto pripravi Triglavski narodni park, so postali tradicionalne prireditve z vedno večjim krogom privrženecv.

Jože A. Mihelič

PROSTOVOLJNA NARAVOVARSTVENA NADZORNA SLUŽBA

Ali imate pri vas v parku prostovoljce? To je pogosto vprašanje, pri katerem pa ne vemo, kaj natanko pomeni, še večja pa je zadrega, kako odgovoriti. Imamo, v Triglavskem narodnem parku imamo prostovoljne nadzornike, je pogost odgovor. Kaj pa je to in kdo so prostovoljni nadzorniki? V preteklih številkah časopisa *Svet pod Triglavom* smo predstavljali poklicne naravovarstvene nadzornike, v tej pa vam predstavljamo prostovoljne.

Zakon o Triglavskem narodnem parku daje pravno podlago za ustanovitev prostovoljne naravovarstvene nadzorne službe. Prostovoljni nadzorniki so skupina ljudi, ki so s svojim poklicnim delom ali ljubiteljsko povezani s prostorom narodnega parka in imajo posluš ter razumevanje za varstvo narave. Podpirajo naravovarstvene ideje in so v pomoč upravi ter poklicnim nadzornikom parka. Udeležujejo se različnih dejavnosti – predavanj, seminarjev, ekskurzij, delovnih in čistilnih akcij ter sodelujejo pri varstvu in nadzoru v parku. Njihova največja vloga je izobraževanje in ozaveščanje. Če prenašajo znanje, spoznanja in energijo za varovanje narave naprej v svoj krog znancev, sodelavcev ali prijateljev, je osrednji cilj prostovoljnih nadzornikov že dosežen.

Pri pregledu različnega gradiva in arhiva sem z veseljem ugotovil, da prav letos pomladi mine-

va 25 let od začetka prostovoljnega nadzorništva v Triglavskem narodnem parku. Morda bo bralcu zanimivo izvedeti nekaj iz zgodovine prostovoljnih nadzornikov.

Zgodba prostovoljnih nadzornikov ima nekatere zgodovinske razloge. Na približno dveh tretjinah površine današnjega TNP je pred ustanovitvijo parka delovalo Gojitveno lovišče Triglav. Hkrati z ustanovitvijo TNP leta 1981 je bilo dogovorjeno, da upravljanje novonastalega parka prevzame nekdanje Gojitveno lovišče Triglav, ki je postalo delovna organizacija Triglavski narodni park. Nekdanji lovski čuvaji lovišča pa so tako rekoč čez noč postali naravovarstveni nadzorniki. Kot rečeno, pa se geografsko ozemlje Gojitvenega lovišča Triglav ni v celoti ujemalo z novim TNP. Lovski revirji, kjer so delovali prvi nadzorniki, niso pokrivali celotnega parka. Vodstvo novega parka se je takoj zavedelo, da je naravovarstveni nadzor zunaj lovišča Triglav pomanjkljiv. Zato tudi zamisel o prostovoljnih nadzornikih, ki naj bi na začetku predvsem pomagali poklicnim nadzornikom in pokrivali tiste dele parka, kjer nadzora pravzaprav ni bilo.

Leta 1983 so pripravili prvi tečaj za prostovoljne nadzornike, povabljeni so bili predvsem lovci in gozdarji z območij zunaj lovišča Triglav ter nekateri alpinisti in gorski reševalci – vsi kot

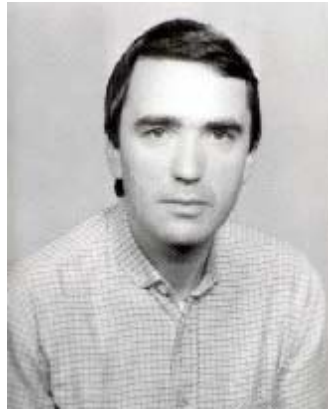
dobri poznavalci parka, predvsem pa kot zavzeti privrženci varstva narave. Junija istega leta je 22 kandidatov opravilo izpite, februarja 1984 pa so s podpisom slovesne izjave in podelitvijo službenih izkaznic in značk tudi formalno postali prostovoljni naravovarstveni nadzorniki. Vsem gre zahvala za njihov prispevek k ohranjanju Triglavskega narodnega parka. Nekateri med njimi so žal že pokojni, drugi zaradi starosti ali drugih razlogov niso več aktivni. Posebej pa moramo omeniti četverico prostovoljnih nadzornikov prve generacije, ki so aktivni še danes. **To so Jože Kutin iz Drežnice, Miran Klaves iz Bovca, Egon Kozina iz Ukanca in Lojze Budkovič iz Bohinjske Bistrice.**

Na začetku so prostovoljni nadzorniki res dobesedno pomagali izvajati nadzor v parku, udeleževali pa so se različnih ekskurzij in seminarjev. V svojih poročilih so poudarjali predvsem problem črnih gradenj, odpadkov in trganja rož. Leta 1988 so organizirali obnavljalne izpite, prostovoljnim nadzornikom se je pridružilo še nekaj novih članov, med njima dva sedanja poklicna nadzornika, Jože Hodnik in Rado Legat. Za delo prostovoljne naravovarstvene službe je bil vse od začetka pa do leta 1992 odgovoren prvi vodja naravovarstvene nadzorne službe TNP Jule Črv.

Skrb za prostovoljno naravovarstveno nad-

Jože Kutin

Miran Klaves

Egon Kozina

Lojze Budkovič

Jože Kutin in Miran Klaves

zorno službo in delo s prostovoljci je leta 1992 prevzel Martin Šolar in to v praksi izvajal vse do leta 2003. V tem času je bil vzpostavljen sistem stalnega cikličnega izobraževanja novih prostovoljnih nadzornikov, osnovni tečaji in izpiti za nove prostovoljce so bili organizirani leta 1992, 1995, 1998 in 2002. Tečaje in izpite je opravilo 107 udeležencev. Med njimi je bilo kar osem takšnih, ki so po nekaj letih prostovoljnega nadzorništva danes v TNP zaposleni kot poklicni nadzorniki. Vseh prostovoljnih nadzornikov je

ta čas 65, saj članstvo zaradi neaktivnosti ali drugih razlogov lahko preneha. V zadnjih petnajstih letih so nekateri prostovoljci dobili priložnost za honorarno delo v TNP, prostovoljne nadzornike smo postopoma opremili s kpicami, majicami in jopiči, leta 1999 je bil ustanovljen tako imenovani iniciativni odbor, ki pomaga oblikovati in voditi dejavnosti prostovoljne nadzorne službe. Vsako leto opravimo več različnih akcij. Poudariti moramo pomoč pri zbiranju različnih podatkov, izvajanje naravovarstvenega nadzora na širšem območju Velega polja, čistilne akcije. Kot zelo uspešne so se pokazale tako imenovane popularizacijske akcije ter aktivno delo prostovoljcev pri ohranjanju kulturne krajine in pašnih planin.

Na koncu omenimo še dva pomembna mejnika za delovanje prostovoljne naravovarstvene nadzorne službe. Od leta 2003 sta usposabljanje in evidenca prostovoljcev prešla na Ministrstvo za okolje, ki je pristojno za ohranjanje nara-

ve, ureja pa ju Uredba o določitvi programa usposabljanja za izvajanje neposrednega nadzora v naravi. Nekatere spremembe v smislu poenotenja na ravni Republike so nastale tudi v zvezi z urejanjem službenega znaka in izkaznice. Slednje predpisuje Pravilnik o službenem znaku, izkaznici in uniformi naravovarstvenih nadzornikov. Na podlagi teh dveh predpisov so leta 2006 tudi prostovoljni nadzorniki TNP pridobili posebno pooblastilo ministra za izvajanje naravovarstvenega nadzora.

Prostovoljni nadzorniki so ljudje posebne vrste. Imajo radi naš park, ni jim težko žrtvovati svojega prostega časa za skupne cilje, za ohranitev TNP. Ni jim težko pobirati smeti, čistiti planino ali prepričevati posameznike o pravilih vedenja. Večina prostovoljcev so pravi ambasadorji parka. Za vse to smo jim dolžni zahvalo. Včasih je dovolj, če prisluhnemo tudi njihovi kritični misli.

Besedilo in foto: mag. Martin Šolar

UNESCOV PROGRAM MAB – ČLOVEK IN BIOSFERA Biosferno območje Julijske Alpe

Biosferna območja in njihov pomen

UNESCOV program MAB - Človek in biosfera - predstavlja in daje možnosti za ohranjanje in trajnostni razvoj. Pomen biosfernih območji je predvsem v tem, da lahko ponudijo odgovor na eno najbolj ključnih vprašanj današnjega časa: kako uskladiti ohranjanje biotske in krajinske pestrosti ter naravnih virov s trajnostnim razvojem.

Biosferna območja so površinsko večji deli ko-

penskih ali obalnih ekosistemov, ki so mednarodno priznani znotraj programa UNESCO MAB za spodbujanje in prikazovanje uravnoteženega odnosa med ljudmi in naravo.

Biosferna območja združujejo tri funkcije:

- ohranjanje ekosistemov, krajine, biološke pestrosti,
- spodbujanje ekonomskega razvoja, ki je ekonomsko in kulturno trajnostno usmerjen,
- logistična podpora za raziskave, spremljanje, izobraževanje, ki se nanašajo na lokalno, regionalno, nacionalno in globalno ohranjanje narave ter trajnostni razvoj.

Danes več kot 500 biosfernih območij v več kot 100 državah predstavlja model upravljanja naravnih in človeških virov z visoko zavestjo ohranjanja biotske pestrosti, izboljšanja življenjskih možnosti ter izpolnjevanje družbenih, ekonomskih in kulturnih pogojev za okolju prijazen razvoj. Biosferna območja združujejo prebivalce, strokovne ustanove in širšo javnost v dejavnostih,

ki se nanašajo na izobraževanje za trajnostni razvoj.

Biosferno območje Julijske Alpe

Leta 2003 je UNESCO razglasil Biosferno območje Julijske Alpe, ki obsega obstoječi Triglavski narodni park s svojim osrednjim in robnim območjem, prehodno ali vplivno območje pa obsega širši del Julijskih Alp vse do državnih meja z Avstrijo in Italijo. Park s svojim osrednjim in robnim območjem zaseda osrednje in robno območje biosfernega območja, prehodno ali vplivno območje Biosfernega območja Julijske Alpe pa sestavljajo preostali deli tistih občin, ki delno segajo na območje TNP. Skupna površina: 195.723 ha (osrednje območje 55.332 ha, robno območje 28.475 ha, prehodno ali vplivno območje 111.916 ha). Upravljanje Biosfernega območja Julijske Alpe je s sklepom Vlade RS zaupano Javnemu zavodu Triglavski narodni park.

V biosfernem območju Julijske Alpe si prizadevamo doseči naslednje cilje:

- osrednje območje - prevladujoči naravovarstveni cilji,
- robno območje - cilji, ki podpirajo varstvo v osrednjem območju ter spodbujanje trajnostnega razvoja,
- prehodno ali vplivno območje s prevladujočimi cilji trajnostnega razvoja.

UNESCOVA razglasitev Biosfernega območja Julijske Alpe je priznanje in obveza. Varstvo in razvoj Triglavskega narodnega parka je že leta na poti k sodobnemu naravovarstvenemu in trajnostnemu konceptu današnjih zavarovanih območij. Pri upravljanju Biosfernega območja Julijske Alpe pa smo šele na začetku poti ter pred velikim izzivom in priložnostjo za uveljavitev trajnostnega razvoja na celotnem območju Julijskih Alp.

Besedilo in foto: mag. Martin Šolar

TRIGLAVSKA GMOTA

O Triglavu je bilo napisano nešteto zgodb, fotografiran je bil z vseh mogočih strani, na njem je bilo nešteto planincev, alpinisti so izrisali več kot sto navideznih linij v severni steni, smučarji so prevozili vse smučljive grape, padalci so skočili s Sfinge in še bi lahko našteval. Triglav je slovenski simbol v pravem pomenu besede. Najvišja gora in predvsem ena najbolj prepoznavnih skalnih gmot z vseh strani.

Pogled z južne in vzhodne strani na Triglav je najbolj značilen za gorenjski, notranjski in primorski konec Slovenije. Od tod imamo občutek, da Triglav štrli nad drugimi vrhovi Julijcev. Ta pojav je seveda povezan z njegovo višino, ta pa s kamninsko sestavo Triglava. Tu se zanimiva zgodba o Triglavu začne. Triglavsko gmoto nad njegovo severno steno in Triglavskimi podi sestavljajo namreč starejše kamnine (cordevolski apnenec) od tistih v severni steni (dachsteinski

apnenec). Ob nastanku so bile kamnine v normalnem oz. pravilnem zaporedju, se pravi mlajše nad starejšimi, zaradi premikanja kontinentalnih plošč in s tem povezanega trka afriške kontinentalne plošče z evrazijsko, ki je povzročil dvig Alp, pa je prišlo do gubanja in narivanja velikih blokov kamnin. Tako se je masivni cordevolski apnenec narinil od juga proti severu na mlajše plastovite dachsteinske apnence, ki gradijo severno Triglavsko steno. Zaradi svoje masivne sestave je cordevolski apnenec nekoliko bolj odporen proti mehanskemu in kemičnemu preperevanju, zato se je vrh Triglava precej počasneje zniževal kot nekateri drugi

vrhovi Julijskih Alp. Narivni strukturi Triglava pripadajo še Rjavina, Kanjavec, Mišelj Vrh, Debeli vrh, Ogradi, Vogli, Slatna, Kreda, Zelnarice in Tičarica. Pojav narivanja in različno plastnatih kamnin je ustvaril tipično reliefno zgradbo Julijskih Alp, in sicer položnejša narivna pobočja in strme stene na robu narivov.

Prav zaradi naštetih dejstev danes planinci na Triglav večinoma dostopajo s položnejše južne, jugovzhodne in zahodne strani, gorniki in alpinisti pa uporabljajo strme poti in smeri severnega dela pogorja.

Besedilo in foto: Aleš Zdešar

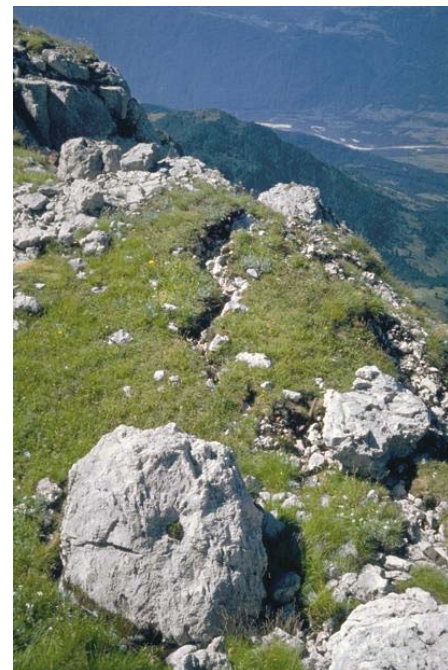
POŠKODBE V NARAVI OB POTRESIH V ZGORNJEM POSOČJU 3. del

Geološka sestava tal najbolj vpliva na učinke potresa. V slabih tleh se lahko učinki na zgradbe povečajo za celo stopnjo ali več. Širše epicentralno območje potresa v Posočju 12. aprila 1998 je zgrajeno v večjem delu iz karbonatnih kamnin, predvsem apnencev in dolomitov, ki predstavljajo v seizmogeološkem smislu dobra tla, manj je flišnih kamnin. Seizmično najbolj občutljivejšo podlago gradijo nanosi rek, potokov in ledenikov ter pobočni grušč. Nanosi reke Soče in pritokov gradijo terase, ki jih sestavljajo prod, pesek in redke konglomerat. Razprostranjenost poškodb je to sliko potrdila, saj so bile vse večje poškodbe prav na slabih tleh. Največje učinke na zgradbah je potres dosegel v Mali vasi v Bovcu in vaseh Spodnje Drežniške Ravne, Magozd, v dolini Lepene ter na planini Polog, kjer smo ocenili učinke med VII. in VIII. stopnjo po EMS lestvici. Nekoliko manjši pa so bili učinki v Kalu - Koritnici, Zgornjih Drežniških Ravnah, Jezerci, Krnu, Tolminskih Ravnah itd., kjer smo ocenili učinke na VII. stopnjo po EMS lestvici. Največje učinke v naravi (VII.-VIII. stopnje po EMS lestvici) pa je potres dosegel v dolini Lepene, na jugozahodnih pobočjih Krna, Krnčici, Javorščku, koti 1776, Šišji, Lemežu, izviru Tolminke - na planini Osojnica

itd. Nastanek številnih hribinskih podorov in zdros, ki so spremenili naravo je posledica hribovitega alpskega sveta in pojavov nestabilnosti v njem. Večina teh podorov bi nastala prej ali slej, vendar je potresni sunek pospešil njihove premike. Procesi, ki bi lahko potekali več sto let, so se zgodili v "trenutku".

Te podatke navajamo zaradi primerjave z zadnjim potresom dne 12. julija 2004, ki je zajel predvsem bolj severozahodno ležeče kraje. Potrese leta 1976 so prebivalci čutili kot nihanje, medtem ko je sunek 12. aprila določene vasi dobesedno dvignil. Žarišče potresa je nastalo pod temi kraji, zato so potresni valovi do hiš pripotovali naravnost navzgor. To dokazujejo tako poškodbe na zgradbah, kot tudi poškodbe v naravi. V dolini Lepene in na Krnskem gorovju je potresni sunek prosto ležeče skale dvignil, ob padcu na tla pa so se nekatere premaknile, preklale ali zdrsele po pobočju navzdol.

Razlika med žariščema potresov 12. aprila 1998 in 12. julija 2004 je zelo majhna. Lahko rečemo, da je potresno žarišče potresa leta 2004 nastalo tam, kjer je potres leta 1998 nehal. Velike učinke potresa 2004 pa gre pripisati predvsem slabi geološki podlagi in veliki ranljivosti objek-

tov, kakor tudi narave.

Potresno območje sekajo številni prelomi in narivne strukture, saj prav prek potresnega območja poteka Južnoalpska narivna meja. Kneški in Ravenski prelom, ki sta glavna "krivca" za nastanek potresa, potekata v dinarski smeri in kaže ta leve zmikne, medtem ko prečnodinarski prelomi kažejo desne zmikne.

Besedilo in foto: dr. Renato Vidrih

VOLK (*CANIS LUPUS L.*) V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

V Sloveniji so od nekdaj živele vse tri velike evropske zveri: rjavi medved (*Ursus arctos L.*), volk (*Canis lupus L.*) in ris (*Lynx lynx L.*). Na območju današnjega Triglavskega narodnega parka so se velike zveri vedno pojavljale in se tu različno dolgo zadrževale. V večini primerov so bile to posamezne živali. Za volka velja še redkejšo pojavljanje, ker so bivalne razmere v Triglavskem narodnem parku zanj slabe. Volk potrebuje velika, strnjena gozdna območja, kjer njegov naraščaj varno in v miru odrasča. Zaradi pokončevanja domačih živali ter prehranjevanja s parkljastjo divjadjo je človek volka vedno in dosledno preganjal in uničeval. V *Lovcu*, glasilu slovenske lovske organizacije, iz leta 1947 piše, da so "zadnjega volka, ki se je še stalno držal v Bohinju in sedem let delal veliko škodo med drobnico po planinah na Gorenjskem, ustrelili pri Kupljeniku". V *Lovcu* iz leta 1953 pa je objavljen članek z naslovom Jelovsko-poključki razbojnik ubit, v katerem piše, "da je v nedeljo 22. februarja padel na Rastovki na Jelovici volk, ki je od leta 1945 mesaril po obširnih gozdih na Pokljuki in v osmih letih pokončal na stotine srnjadi in okoli 300 ovac". Ne glede na takratno prepričanje, da je šlo vedno le za enega volka, in za pretiravanje pri številu pokonča-

nih živali, imamo pisni vir o občasni dejanski prisotnosti volka na obravnavanem območju. Sicer pa lahko o volčji "nadlogi" beremo tudi v Jalnovih pripovedih o nekdanjem življenju pod Karavankami in Julijci.

Poklicni naravovarstveni nadzornik in lovski čuvaj v Triglavskem narodnem parku Jure Kočan je novembra 1980 volka večkrat sledil v snegu

Foto: J. A. Mihelič

okoli planine Klek, enkrat pa ga je tudi videl v Kremenovcu na Pokljuki. V pozni zimi 2007 se je volk pojavil na primorski strani Triglavskega narodnega parka, in sicer na širšem območju Vrsnika, na planini Za Skalo in v Plazih. Gre zanesljivo za dva volkova, ki se tu še vedno zadržujeta. Decembra 2007 se je volk ponovno pojavil tudi na Pokljuki. Po podatkih (opazovanjih) lovskočuvajske službe gre za enega volka, ki se tu še vedno zadržuje in je do konca marca 2008 pokončal 6 muflonov in 4 glave jelenjadi. Več o volkovih na Gorenjskem ter o razlogih, zakaj jih po desetletjih na Gorenjskem spet pričakujejo, lahko preberete v lanskoletni oktobrski številki *Lovca*.

V Sloveniji so vse tri vrste velikih zveri opredeljene kot nelovne, zato niso predmet Zakona o divjadi in lovstvu. Minister za okolje in prostor lahko za vsako leto posebej izda dovoljenje za odstrel določenega števila posamezne vrste teh živali. Za območje Triglavskega narodnega parka pa za rjavega medveda, volka in risa velja trajna prepoved lova. V primeru povzročanja večje škode ali ogrožanja ljudi in njihovega premoženja lahko ministrstvo izda dovoljenje za odlov žive živali za vsak primer posebej.

Miha Marenče

NATURA 2000 – ŠE ENA OMEJITEV VEČ?

Visoko barje. Foto: arhiv ZRS

V zadnjem času pojem Natura 2000 omenjamo vse pogosteje. Kljub zelo dejavni promociji na državni in lokalni ravni v obliki predavanj, publikacij in delavnic večini ljudi še ni popolnoma jasno, kaj Natura 2000 pomeni, kaj prinaša ali omejuje. Napačne interpretacije pogosto tudi vnašajo nemir in strah med prebivalce, predvsem tiste, ki so lastniki zemljišč na območju Natura 2000.

Slovenija je z vstopom v Evropsko unijo sprejela njen pravni red na vseh področjih, tudi na področju naravovarstva, Natura 2000 pa je temelj varovanja narave v Evropski uniji. Območja Natura 2000 so določena na podlagi dveh direktiv: habitatne (št. 92/43 EEC) in ptičje direktive (št. 79/409 EEC). Dokumenta predpi-

Alpski kozliček. Foto: D. Klenovšek

sujeta živalske in rastlinske vrste ter habitatne tipe, ki jih je treba v interesu Evropske skupnosti ohranjati v ugodnem stanju.

V Sloveniji je bilo določenih 286 območij, od tega 260 na podlagi direktive o habitatih in 26 na podlagi direktive o pticah. Območja obsegajo 36 odstotkov površine Slovenije. Večji del območij porašča gozd, velik je delež brez vegetacije (povečini skale), 9 odstotkov površin je nad gozdno mejo, pomemben je tudi delež travnišč. Na zavarovanih območjih (v Triglavskem narodnem parku, regijskih in krajinskih parkih ter rezervatih in naravnih spomenikih) je 25 odstotkov skupne površine območij Natura 2000.

Tako velik odstotek območij je Sloveniji lahko v ponos, ker to pomeni, da imamo naravo še dobro ohranjeno, hkrati pa pomeni veliko obveznost za delo v prihodnosti. Vsako območje pomeni veliko komunikacije z lokalnim prebivalstvom, reševanje konfliktov med vsemi deležniki v prostoru ter sprejetje načrta, ki natančno določa, kaj je na kakem območju sprejemljivo in kaj ne z vidika ohranjanja vrst s seznama obeh direktiv. Kršenje določil lahko državo privede tudi pred evropsko sodišče.

Na območju Triglavskega narodnega parka so določena tri območja: Julijske Alpe po ptičji in habitatni direktivi ter Radovna in Poključka barja po habitatni direktivi. Na omenjenih območjih je treba nameniti posebno pozornost naslednjim vrstam: lorkovičevemu rjavčku, puščavniku, alpskemu kozličku, potočnim piškurjem, soški postrvi, strašničnemu mravljiščarju,

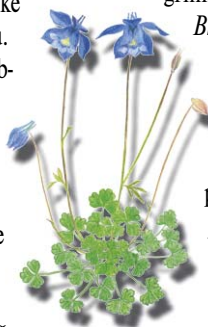
vidri, kratkodlakavi popkoresi, štirim vrstam mahov (*Dicranum viride*, *Buxbaumia viridis*, *Mannia triandra*, *Drepanocladus vernicosus*), bertolonijevi orlici, alpski možini, lepemu čevlju, zoisovi zvončici) in kaplju. Julijske Alpe so tudi najpomembnejše slovensko območje za belko (več kot polovica slovenske populacije), ruševca (več kot polovica slovenske populacije), kotorno (polovica slovenske populacije), za planinskega orla (tretjina slovenske populacije), malega muharja (tretjina slovenske populacije) in koonogega čuka (petina slovenske populacije) ter drugo najpomembnejše območje za divjega petelina (15 % slovenske populacije).

Med habitatnimi tipi še posebej poudarimo prioritete: ruševje s slečem (*Mugo-Rhododendrum hirsutum*), skalna travnišča na bazičnih tleh (*Alyso-Sedion albi*), polnaravna suha travnišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (*Festuco-Brometalia*) (pomembna rastišča kukavičevk), (sub)mediteranski gozdovi črnega bora, srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu, apnenčasti podi, vrstno bogata travnišča s prevladujočim navadnim volkom (*Nardus stricta*) ter visoka barja.

V Triglavskem narodnem parku imamo že veliko izkušenj s komunikacijo in načrti upravljanja na območjih Natura 2000. V okviru projekta Šotna barja v Triglavskem narodnem parku smo izvedli kar nekaj akcij, s katerimi ohranjamo ta habitatni tip v ugodnem stanju. Med najpomembnejšo šteje preusmerjanje obiskovalcev in dejavnosti. Letos smo dokončali tudi načrt upravljanja za območja Natura 2000 v bovški in kobariški občini. Naše izkušnje kažejo, da ljudje s tradicionalnimi dejavnostmi in uporabo "kmečke pameti" zelo dobro pazijo na naravo, ki jih obdaja. Večji problem so tisti, ki stremijo k hitrim dobičkom, ki imajo za seboj moč kapitala in politike ter nobene naravovarstvene zavesti.

In če odgovorim na naslovno vprašanje: Natura 2000 prinaša določene omejitve, vendar je z dobro komunikacijo vedno mogoče poiskati rešitev in skleniti kompromis, ki je za vse sprejemljiv. Sicer pa brez živali, rastlin, čiste vode tudi človek ne bo preživel. Čas je, da se tega zavemo.

Več: <http://www.natura2000.gov.si/>

Tanja Menegalija

Risba: M. Fajdiga-Komar

KULTURNA KRAJINA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

6. del

Kulturna krajina je rezultat vzajemnega učinkovanja naravnih procesov in človekovega delovanja. Njeno kakovostno stanje prispeva k človekovi in družbeni blaginji. Prav tako je tudi temelj prostorske prepoznavnosti, odseva vitalnost in privlačnost podeželskega prostora. Poleg značilnih naravnih opredelilnic alpskega sveta so prevladujoče krajinske prvine mozaična prepletenost gozdov in kmetijskih površin ter tradicionalna poselitvena struktura in lokalna stavbna tipologija.

Kulturno krajino je treba v narodnem parku, odmaknjenem od urbanih območij, obravnavati večplastno – kot gospodarsko okolje, prostor, v katerem pridelujemo hrano ali izkoriščamo naravne obnovljive in neobnovljive

vire, kot bivalno okolje, prav tako pa tudi kot okolje, ki ga obiskujemo, doživljamo v vidno prepoznavnih značilnostih ali posebnostih narave ter kulturnih, duhovnih in simbolnih razsežnostih. Kulturna krajina je tako hkrati vir in rezultat človekovih dejavnosti, ki se udejanjajo v značilni namenski rabi prostora. V alpskem prostoru so imele kulturne krajine zaradi zahtevnih naravnih razmer posebno genezo. Zanje so značilne svojevrstna krajinska zgradba, velik delež naravnih prvin, visoka prizoriščna vrednost, edinstvena raba tal, posebni naselbinski vzorci, vedute, dominante in stavbni členi. Njihove značilnosti so primerjalne prednosti in razvojne priložnosti posameznih območij, po drugi strani pa posebnosti povzročajo težave in omejitve v

prostoru. Skrb za ohranjanje krajine, torej njeno varstvo, upravljanje in načrtovanje, ne sme biti prepuščena zgolj enemu sektorju, temveč morajo v celotnem prostorsko-načrtovalskem procesu sodelovati različni nosilci urejanja prostora.

Za ohranjanje kulturnih krajin v Triglavskem narodnem parku je pomembno k delu prostorskega načrtovanja enakovredno pritegniti sektorje s področja varstva kulturne dediščine, varstva narave ter kmetijstva kot temeljne razvojne dejavnosti pri oblikovanju in ohranjanju kulturne krajine, nemajhna pa je tudi vloga upravljavca zavarovanega območja. Pri koordiniranju in usklajevanju njihovih interesov je odločilna vloga občine, katere naloga je tudi ustrezna zasnova poselitve in umestitev javne infrastrukture. Z vidika ohranjanja kulturnih krajin bi se moral pri urejanju prostora udeležiti načelni pristop vzdržnega in uravnoteženega prostorskega razvoja. Načrtovati ga je treba pravočasno in v pravem obsegu, tako da bo odgovoril na procese v slovenskem alpskem prostoru – zmanjševanje obdelovalnih površin, zaraščanje pašnikov, spreminjanje posestne strukture, opuščanje ter propadanje naselbin in stavb –, pa tudi na razvojne potrebe dejavnosti – še posebej turizma, priložnostnih dejavnosti in prometa – z novimi posegi bolj ali manj primernih gradenj in ureditev ter sanacijo že degradiranih ali preobremenjenih območij. V nasprotnem primeru bo tradicionalna gorska krajina ogrožena. Ranljivost krajine je v zadnjem obdobju še toliko bolj izpostavljena zaradi globalnih podnebnih in strukturnih sprememb – spremenjenih padavinskih vzorcev, sprememb količin površinskega odtoka, večjega onesnaževanja voda, sprožanja in povečevanja erozijskih procesov ter s tem večjih tveganj za nastanek naravnih nesreč, ki jih neposredno in posredno povzročata človek –, to pa vpliva na spremembe namenske rabe prostora, okoljske obremenitve ter prerazporeditev habitatov in vrst. Zaradi tega je treba prostorske in upravljavske posege usmerjati tako, da bo človek čim manj vplival na naravne procese.

Besedilo in foto: Igor Zakotnik

ALJAŽEV STOLP

Register nepremične kulturne dediščine uvršča med tipe dediščine tudi profano stavbno dediščino. V Triglavskem narodnem parku sta 102 vpisani enoti tega tipa, 13 pa jih še čaka na vpis. Gre za vsebinsko pisano družčino. Številčno močno prevladujejo domačije, hiše, včasih v kombinaciji s kaščami, sušilnicami ali z mlinom, drugič gre za cel niz hiš oz. ambiente domačij (skupaj 72 vpisanih enot kulturne dediščine). Preostale enote profane stavbne dediščine so: žaga, vodna kovačija, mlin, hidroelektrarna, vodnjak, trije mostovi, prestaji, hleva, kašča, kajža, sirarna, graščina, trdnjava, pristava, tri vile, hotela, župnišči, dom, počitniški dom, obrambna sistema iz prve svetovne vojne in Aljažev stolp vrh Triglava, s katerim se bomo pbljže seznanili.

Vse se je začelo z enim forintom. Za tako simbolično ceno je namreč Jakob Aljaž (1845–1927), župnik na Dovjem, od dovške občine odkupil vrh Triglava in tako postal "najvišji" posestnik v Sloveniji. Zamislil si je stolp in ga dal postaviti leta 1895. Kasneje ga je podaril Slovenskemu planinskemu društvu. Aljažev stolp je okrogel (premera 1,25 m), visok 1,9 m, pločevinast, z manjšimi vrati in štirimi okenci ter lahko rabi kot planinsko zavetišče in razglednik. Nekdaj so bili v njem trije stolčki, vpisna knjiga z žigom in kuhalnik. Ste-no je bogatila naslikana triglavska panorama slikarja M. Pernharta z imeni gora. Prostorsko sicer skromen stolp, ki daje zavetje največ skupinici štirih planincev, je imel in še ima predvsem simbolni pomen. V času postavitve je Aljaž želel z njim poudariti slovensko last gora – kot upor proti prodiranju nemštva, danes pa številnim gornikom pomeni težko pričakovan cilj.

Foto: J. A. Mihelič

Aljažev stolp so razglasili za kulturni spomenik državnega pomena (Uradni list. RS št. 81/99) in mu v registru dodelili evidenčno številko dediščine 5531.

Jakob Aljaž je bil izjemen mož, ki so ga najpogosteje imenovali kar "triglavski župnik". Poleg zasluga za postavitve stolpa na najvišji točki Slovenije ima posebne zasluge za razvoj slovenskega planinstva. Sodeloval je pri gradnji številnih planinskih postojank in nadelavi planinskih poti v Triglavskem narodnem parku.

Vse njegovo delovanje – bil je tudi skladatelj in pisec – izžareva izjemno domoljubje in pripadnost bližnjim goram. Komponiral je preproste spevne zborovske skladbe, med katerimi je najprepoznavnejša *Triglav, moj dom*, za katero je besedilo spisal župnik Matija Zemljčič od Svetega Tomaža v Slovenskih goricah.

Tea Lukan Klavžer

MARIJA CVETEK

raziskovalka ljudskega pripovedništva in publicistka

Prijatelji in znanci jo poznamo kot Minko; živahno, prepričljivo, sugestivno in avtoritativno sogovornico, Bohinjko z geografskim poreklom, kakor bi se izrazil moj brat Tine. Ob vsakem pogovoru nemudoma začutiš obilico poglobljenega znanja z različnih področij kulture, predvsem jezikoslovja, da ti je na koncu kar prav, ker ne moreš zlepa do besede.

Bralci se ob omembi njenega imena domislijo močno knjig, najprej prvenca Naš voča so včas zapodval (1993) in pa Bohinjskih pravljic (1999), ki sta postali Minkina osebna izkaznica. Največji oz. temeljni del njene zanimive ustvarjalnosti, ki se kaže v številnih znanstvenih in strokovnih prispevkih ter blizu dvesto poljudno znanstvenih člankih, recenzijah, ocenah, poročilih, je seveda znan predvsem v strokovnih krogih. "Navadni" ljudje se poredko srečamo z njim, kar je, predvsem za Bohinjce velika škoda, kajti Minkino delo je izjemnega pomena za naše skupno in še posebej bohinjsko domoznanstvo, s tem pa tudi za Triglavski narodni park in njegovo kulturno zgodovino. "Škoda" pravim tudi zato, ker njen znanstveni jezik ni pust in suhoparen, kakor smo tega vajeni pri številnih drugih avtorjih, temveč sočen in berljiv, v skoraj vsakem tekstu pa se da neizogljivo začutiti njeno ljubezen do rodnega Bohinja in hkrati ponos, da je Bohinjka. Po družinski liniji me seveda močno navdušuje njen uvodnik v knjigi Bohinjske gore, kjer v slikovitih anekdotah predstavi povezanost Bohinjcev z njihovo pravljico, pa nič kaj "udobno" dolino, bratovega dela pa nima za vodniško pisanje, kar bi naj bilo, temveč mu reče slavospev goram. Hvala Minka, v Tinetovem imenu. Zelo lepo!

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz slovenskega jezika in primerjalne književnosti in s tem postavila strokovne temelje za svoje delo. Po diplomi je poučevala slovenski jezik na različnih šolah in bila od 1989 bibliotekarka v knjižnici Oddelka za slovanske jezike in književnost Filozofske fakultete v Ljubljani. Za nas je seveda najbolj zanimivo njeno vztrajno, kar po bohinjsko trmasto zapisovanje folklorne pripovedništva v Bohinju, na katerega je domačo javnost prvič resneje opozorila z bogatim prispevkom za Bohinjski zbornik (Radovljica, 1987). Potem so tukaj še znanstveni prispevki Bohinjski govor (Jezik in slovstvo 34, 1988/89), dr. Janez Mencinger in bohinjsko ljudsko pripovedništvo (Glasnik SED, 1996), Bohinjsko ljudsko pripovedništvo v delih Janeza Jalna (Etnolog, 1998). Ukvarja se tudi z mitologijo alpske flore, pravzaprav s folklornim pripovedništvom "okrog nje". Ker pa gre cvetje lepo skupaj s čebelami, je obdelala še čebelarstvo v Slo-

Foto: dr. P. Skoberne

venskem čebelarju za sto štiri leta in se z njim pošteno namučila. Žal je v tistem času izgubila očeta in mu v spomin napisala razpravo "Čele so moje bogastvo ino veselje".

V prilogi Gorenjskega glasa je predstavila mnogo zanimivih portretov, v Družini pa tudi mojega nepozabnega prijatelja, učitelja in dobrotnika, Franca Čudna, Čučkovega očeta z Bitenj v Bohinju. Minko zanimajo tudi "slovenske" teme. Ob faksimilirani izdaji prvega slovenskega bontona Ivana Vesela Vesnina Olikani Slovenec, je v posebni knjigi izšla njena razprava in slovar, ki nosi naslov Veselov Olikani Slovenec.

Ko sva se pomenkovala o pričujočem sestavku, mi je podarila izvod razprave Bajeslovno izročilo v bohinjskem folklornem pripovedništvu. Morda je hotela s tem reči: "To pogledj, pa boš vedel, kaj napisati!" Takoj sem opazil, da je na koncu za dober kilometer virov in literature, da bo branje težavno, toda že na samem začetku razprave se je nabralo toliko zanimivosti, da je postal moj strah odveč, razprava nabita s kvalitetnimi informacijami, kakršnih bi si človek želel. Minko, kot še marsikoga, jezi površnost in nerazgledanost v zvezi s tem, kaj Slovencem kljub popularnosti bohinjskih naravnih lepote geografsko predstavlja Bohinj. Spomnim se, da je moja mati, ki je v Bohinj prišla s Štajerskega,

vsako leto učila v šoli, da moramo tistega, ki nas na Bistrici vpraša, kako daleč je še do Bohinja nemudoma poučiti, da je že od začetka Soteske v Bohinju in da ima še šest kilometrov do jezera, ker ga to zanima. Se morda kdaj vprašamo, kako bi bilo možno vse bogastvo kulturne dediščine Bohinja strpati na tistih nekaj metrov jezerske obale, in če bi zmanjkalo prostora, še v jezero samo.

Omenjeno razpravo Bajeslovno izročilo v Bohinjskem folklornem pripovedništvu, zapisano v bohinjskih govorih, je posvetila bajnim bitjem v knjigi Naš voča so včas zapodval.

Po so pa včasah zapodval, da j na Rodanjc perkandajc, an tak majhan škrat, da kljuba tistam, k rudo kopljejo. Pa ga nismo nčer vidla. Naš ata so pa zapodval, da j biv pekmandajc le na Rudanmo poljo; tam so včasah ta žalezovo rudo kopal.

(Bajna bitja v zbirki bohinjskih povedk)

Kljub navidezni zaprtosti doline z visokimi grebeni Vzhodnih Julijskih Alp, poišče izhode za naše bohinjske prednike iz železne dobe in jih poveže s Posočjem, Furlanijo ter na koncu z Gorenjsko preko Bleda, Gorij in Sorice ter navodbo podpre z materialnimi in nematerialnimi dokazi za te stike. Prav tako v luči skrite aluzije na pradavno verovanje, da gora ne prinaša nič dobrega, razloži, od kdaj pravimo: Gora ni nora, nor je le tisti, ki gre gor. Spominjam se, kako šaljivo je za sodobni čas pregovor priredil slavni alpinist Joža Čop, češ da gora res ni nora, da pa je nor le tisti, ki ne gre gor.

Med skrivnostnimi, bajnimi bitji se seveda sreča tudi z Zlatorogom in njegovim širnim svetom, ki ga v svojem bistvu, kakor pravi, najbolje dojemajo prav domačini. Ne pozabimo, da je pravljici Zlatorogov raj prostrana Komna s Triglavskimi jezeri. Vse to pa je povirje Save Bohinjke, torej Bohinj; v Zlatorogovih čudežnih vrtovih je bil rojen tudi naš Triglavski narodni park.

Torej, če bi Minka napisala "samo" knjigo Naš voča so včas zapodval, bi bilo to čisto dovolj, da bi ostala z zlatimi črkami zapisana med imena zaslužnih soustvarjalcev in varuhov kulturne zgodovine Bohinja in Julijskih Alp. Kvalitetnih ustvarjalcev njene vrste je malo, njihovo delo pa za ohranitev narodne identitete prav tako potrebujemo kot vodo, zrak in pogled na Triglav.

Jože A. Mihelič

TOLMINSKA KORITA 2008

Zavod LTO Sotočje je v letu 2006 prevzel v upravljanje turistične poti na območju Tolminskih korit. Rezultat organiziranega pristopa se je kljub uvedeni vstopnini kmalu pokazal tudi v številu obiskovalcev. V prvem letu smo jih v času uradnega obratovanja našeli 12.365, lani pa že 18.644. Več kot tri četrtine je bilo individualnih obiskovalcev.

Tako kot smo ob prevzemu obljubili, sredstva, ki jih pridobimo z vstopnino, vračamo v vzdrževanje poti. V prvem letu smo opravili najnujnejša vzdrževalna dela in postavili začasni vstopni objekt, Triglavski narodni park pa je obnovil usmerjevalne količke in postavil osem razlagalnih tabel učne poti. V minulem letu smo zamenjali vstopni objekt, obnovili pot pod Hudičev most, ki je bila uničena ob podoru in gradnji galerije na cesti pred mostom ter zamenjali vse stare in nevarno razcvetele jeklenice na poteh. Pričeli smo tudi sanirati poti in varovalne ograje.

je. Do začetka obratovanja v letošnjem letu (velika noč, 22. marca) smo uredili vstopno točko in najbolj kritična dela poti - začetek spusta proti Tolminki ter izstop na zadlaško cesto. Vse posege sproti usklajujemo z lokalnim nadzornikom TNP, enkrat na leto pa skupaj z odgovornimi v parku preverimo stanje in uskladimo nadaljnje ukrepe.

Ker se zavedamo izjemnosti naravnega spomenika, želimo poti urejati na okolju primeren način. S pomočjo arhitektke Jasmine Šavli Lapanja smo opredelili več smernic, ki jim sledimo pri delu:

- uporaba naravnih materialov iz lokalnega okolja
- vključevanje elementov lokalnega gradbeniškega izročila v oblikovne rešitve
- potek poti in ograj se prilagajata stanju v naravi, stopnice se prilagajajo obstoječim naklo-

nom, kjer je le mogoče, se obstoječe skale in kamni uporabijo kot sestavni elementi poti

- kolikor je le mogoče, uporabljamo označevalni in informacijski sistem TNP.

Pri izvedbi nam pomaga odlični lokalni izvajalec Metod Kavčič s svojo ekipo. Je eden redkih strokovnjakov, ki razume lokalne tradicije in še obvlada tradicionalni način zidanja in zlaganja naravnega kamna. Pravi, da je način obdelave kamna dediščina italijanskih vplivov v našem prostoru. V TNP je ta vpliv najbolj viden na območju frontnih linij iz časov prve svetovne vojne - italijanske poti, podprte in utrjene s čvrstimi kamnitimi zložbami, so še vedno precej ohranjene in danes odlično služijo planincem, medtem ko je na nekdanji avstrijski strani zaradi slabše gradnje teh preostankov neprimerno manj.

Seveda stalne spremembe v korita prinaša tudi narava sama. V minulih letih smo bili priča

predvsem podorom v stenah zraven Hudičevega mosta in popolni spremembi struge Tolminke, v kateri so večino velikih tolmunov zasuli nanosi s Pologa. Zanimiv je utrip toplega vreca. V votlini, kjer termalna voda izvira, vztraja majhno toplo jezerce, izginilo je samo v kratkem obdobju, ko se je struga Tolminke dvignila vsaj za meter in pol in je reka zalila votlino. Nanos proda je ponovno razmejil strugo in votlino, ki je sedaj tako nizka, da se vanjo lahko samo še plazimo, vendar topla voda ni poniknila v prod, ampak je ponovno oblikovala jezerce. Stalno pa se spreminja iztok iz tega jezera v Tolminko: pred dvema letoma je bil skrit pod vodo Tolminke, lani je bil zelo lep viden kot približno 2 m dolg potoček, ki je čez prod tekel v glavno strugo, letos pa je spet skrit pod previsnim robom na robu istega prodišča.

Besedilo in foto: Janko Humar, LTO Sotočje

KORITA TOLMINKE IN ZADLAŠČICE

Sotočje Tolminke in Zadlaščice je poseben kraj, saj velja za najnižjo točko Triglavskega narodnega parka (180 m), ki jo počasi in vztrajno znižujeta dve slikoviti in barviti alpski reki. Sotočje je tudi stik dveh vintgarsko oblikovanih sotesk, ki sta ju reki izdolbli v trden, bel triasni apnenec. Poseben kraj je sotočje tudi zato, ker se lahko s prijetnega prodišča razgleduješ po veličastni okolici, ki ji ni para daleč naokrog.

Če te bo, dragi obiskovalec, zamikal ogled korit iz ribje perspektive, se boš po levem bregu Tolminke sprehodil po vklesani poti v najgloblji in najožji del Tolminskih korit. Občutki so resnično mogočni, saj je dno korit skoraj 60 m pod Hudičevim mostom, ki povezuje odmaknjeni, pa vendar sončni in prelepi vasi Čadrg in Zadlaz - Čadrg s Tolminsko dolino. Navpične stene so ponekod povsem gladke in ravne, kažejo pa prelomne ploskve, ob katerih so se premikali bloki trdnih karbonatnih kamnin, ki so zaradi trenja ustvarili tako imenovana zrcala. Prav na koncu poti je danes že skoraj zasut vhod v jamo, ki je zanimiva zaradi izvira termalne vode. Temperatura izvira je okrog 21° C, nastanek pa je povezan s pronicanjem površinske vode skozi apnenec v globino, kjer se voda zaradi geotermične energije segreje in se po razpokah ali zdrobljenih conah ob prelomih dvigne nazaj na površino. Skoraj neverjetno se zdi, da je danes krotka reka nekoč izdolbla tako mogočno ka-

V začetku septembra 2007 je bila uradno odprta galerija v Tolminskih koritih. Na tem mestu je v preteklosti večkrat prišlo do večjih podorov, tako da bo objekt pomembno prispeval k večji varnosti za vaščane Čadrga in Zadlaz Čadrga in obiskovalce doline Tolminke. Kljub zahtevnosti gradnje je galerija umeščena in izvedena v sozvočju z naravnimi danostmi.

Galerija Tolminska korita

Besedilo in foto: I. Zakotnik

mnito pregrado. Tolminka je imela pred skoraj dvema milijonoma let veliko večji padec in divjo energijo, ki je bila posledica dvigovanja Julijskih Alp in zniževanja Tolminske doline. Voda je našla šibko točko v apnenčevem masivu v obliki razpoke ali preloma in si tod utrla svojo temavno pot. Tolminka si podobno kot Soča lasti naslov barvne kraljice. Modrozelen odtonek kristalno čiste lepote se poigrava z belimi prodniki in nežno zaobljenimi balvani.

Šumeč ambient se nedaleč od zastrašujočih globin spremeni v lahkotno, a vendar izpostavljeno pohajkovanje po robu korit Zadlaščice, ki jih boš v nasprotju s Tolminskimi koriti doživel s ptičje perspektive. Pot do razgledišč je večinoma sprehod skozi botanični vrt. Prepletanje alpskega in submediteranskega, toplega, hladnega ter vlažnega vpliva je ustvarilo možnosti za uspevanje številnih rastlinskih vrst. Med njimi so tudi trije endemiti: ozkolistna preobjeda, soška smiljka in skalna jelenka. Spomladi se barvne cvetlice kopajo v zelenju lipe, črnega gabra, malega jesena in tise. Zeleno vzdušje dopolnjujejo obsežne blazine mahov, ki prekrivajo skalovje in drevnino. Čeprav po obsegu manjša, po nastanku pa podobna, so korita Zadlaščice zaradi obilne flore prijetnejša na pogled. Ožino začetnega dela korit je popestril naravni most z imenom Medvedova glava, ki je nastal ob zagozdenju glavi podobne skale med stene kanjona. Tik pred vhomom v najožji del korit Zadlaščica veselo poskakuje čez naložene skalne bloke in ustvarja igrive slapiče, zato se ta del korit imenuje Skakalce.

Pogled v zatrepe dolin Tolminke in Zadlaščice se nam ustavi na belem vencu Spodnjih Bohinjskih gora, ki ima pomembno hidrološko vlogo v primorskem delu Julijskih Alp. Reki izvirata v obliki kraških izvirov pod naravnim robom spodnjebohinjskega (geološko krnskega) apnenčastega pokrova, kjer v apnencih pretakajoča se kraška podzemna voda naleti na neprepustno flišno podlago. Zadlaščica, še posebej pa Tolminka spadata med naše največje kraške vode in sta neprecenljiv vir kakovostne pitne vode.

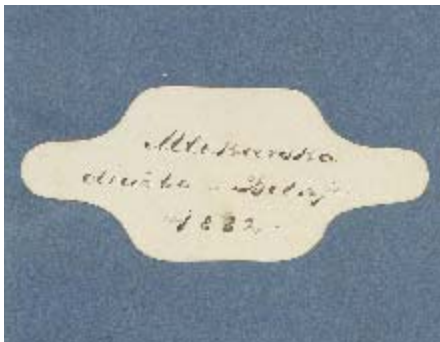
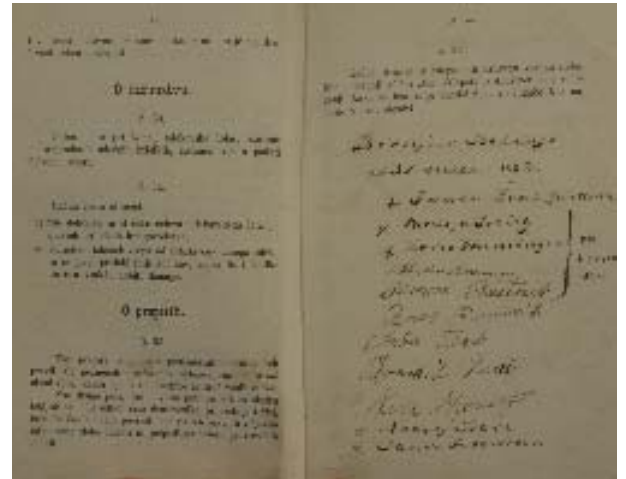
Pravo doživetje korit Tolminke in Zadlaščice pa se ne konča na izstopni točki te izjemne naravne vrednote. Ne pozabi, da visoko nad vodo, v ledeniško izoblikovanih rečnih dolinah, živijo ljudje, ki so na sončnih terasah ustvarili edinstveno kulturno krajino, staro približno 700 let. Obišči Čadrg, Zadlaz - Čadrg, Laz, Perblo ali Tolminske Ravne, stisni roko domačinu, z njim pokramlajaj, poskusi domač sir, skuto, žganje. Zagotovo se boš vrnil k tem prijaznim ljudem in čudoviti naravi.

Besedilo in foto: Aleš Zdešar

SIRARSKE ZADRUGE V BOHINJU

Dolge zime in majhne obdelovalne površine so narekivale, da je bilo planšarstvo stoletja temelj kmetijstva v Bohinju. Zato se je Bohinj razvil v naše najmočnejše planšarsko središče. Ima največ pašnih planin, najbolj na gosto so posejane. Kljub temu, da je svet nad gozdno mejo skalovit, težaven za pašo, so stale najvišje planine blizu 2000 m visoko, kar je za Julijske Alpe izjemno (Planina Ogradi, Zgornji Tosec).

Bohinjci so planšarstvo razvili do popolnosti, s tem da so od zgodnje pomladi do pozne jeseni prehajali od spodnjih (senožetnih) do srednjih in visokih planin ter nazaj. Na Uskovnici so ostajali vse do božiča. Individualno planšarstvo, ko je imel vsak gospodar svojo stajo na planini, so ohranili prav do 20. stoletja.

Na pobudo bistriskega župnika in deželnega poslanca Janeza Krstnika Mesarja (1832-1895), gospodarskega in kulturnega preroditelja Bohinja, so začeli ustanavljati sirarske zadruge. Prva je nastala leta 1873. Poprej so planšarji sami predelovali mleko, največ v maslo, ki so ga v velikih količinah prodajali v Trst. Prihod Švicarja Tomasa Hitza je botroval razvoju in nastanku bohinjskega sira, podobnega ementalcu. Kljub katastrofi prve in druge svetovne vojne se je tradicija nadaljevala in še leta 1958 so gnali v planine 90

% živine. Zacvetela je trgovina z bohinjskim sirom, pomemben zaslužek za domačine. Še med obema vojnoma so najboljše sirarje pošiljali na izobraževanje v Švico.

Prvi tečaj sirarstva je Hitz organiziral na Bitenski planini. Na Odarjevi kmetiji na Lepencah so se ohranila Pravila mlekararske družbe Bitnje iz leta 1882. V knjižici pravil, ki jo je izdala in založila Mlekarska družba v Ljubljani, so podpisali gospodarjev. Predstavljamo ta zanimivi dokument.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

DRUGI MEDNARODNI FESTIVAL ALPSKEGA CVETJA, BOHINJ 2008

Eden izmed osrednjih ciljev razvoja turizma v Bohinju je več nočitev. Po podatkih za leto 2007 so bohinjske turistične zmogljivosti na letni ravni zasedene samo 30-odstotno. Kako podaljšati turistično sezono? V iskanju odgovora smo pred dvema letoma prisluhnili ideji dolgoletnega obiskovalca Bohinja g. Iana Mitchella o organizaciji mednarodnega festivala alpskega cvetja. Ideja temelji na bogastvu naravne (botanične) in kulturne dediščine Bohinja. Cilji festivala so:

- razvoj turistične ponudbe (tudi) zunaj glavne sezone
- spoznanje o pomembnosti naravne in kul-

turne dediščine Bohinja in širšega območja

- upravljanje območja po načelih trajnostnega razvoja (varovanje naravnega okolja ter izboljšanje kulturnega in ekonomskega stanja prebivalcev)
 - predstavitev ekoturizma in alpskega kmetijstva kot ključnih elementov dolgoročne ekonomske perspektive in modela za razvoj drugih gorskih območij Slovenije.
- Trije osrednji deli Mednarodnega festivala alpskega cvetja:
- CVETJE V UMETNOSTI - kulturni del festivala (koncerti, likovne in fotografske razstave, delavnice, obujanje starih običajev, petje na vasi)

- CVETJE DOMA - cvetje v vsakdanjem življenju
- CVETJE V ZNANOSTI - strokovni del festivala (različni seminarji, posveti).

Obiskovalcem bodo na voljo vsakodnevni vodeni botanični izleti, fotografske delavnice in delavnice za otroke.

1. Mednarodni festival alpskega cvetja pod častnim pokroviteljstvom dr. Janeza Drnovška je potekal maja in junija 2007, nagrada Forward Scotland Ianu Mitchellu

Pod pokroviteljstvom letos preminulega predsednika države dr. Janeza Drnovška smo izpeljali 1. Mednarodni festival alpskega cvetja. Potekal je kot šopek prireditev s skupnim imenovalcem - predstavitev alpskega cvetja v vseh življenjskih okoljih Bohinja. Festival je imel izreden odmev doma in v tujini. Ian Mitchell, njegov idejni oče, je za svoje delo dobil nagrado Champions for Sustainable Communities Award. Nagrado podeljuje organizacija Forward Scotland (www.forward-scotland.org), katere namen je promovirati inovativne rešitve v trajnostnem razvoju. Nagrada pomeni priznanje občini in

LTO Bohinj, ki sta Iana Mittchella nominirali za organizacijo in izvedbo festivala. Je promocija turistične destinacije Bohinja in odgovornost za nadaljnje delo na področju trajnostnega razvoja.

2. Mednarodni festival alpskega cvetja pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije dr. Danila Türka

Letošnji Mednarodni festival alpskega cvetja bo potekal med 24. majem in 7. junijem 2008. Častno pokroviteljstvo je prevzel predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk. Tako kot lani smo pripravili pester program (več na internetni strani (www.bohinj.si/alpskocvetje)). Na voljo je 16 vodenih izletov, različne delavnice in kulturni dogodki, med katerimi moramo omeniti vsaj koncert svetovnega prvaka v diatonični harmoniki Denisa Novata in fotografsko razstavo domačina Petra Strgarja. Slovesnost bo tudi zaključek Slovenskih dnevov projekta PAZI! EVROPSKI OBRAZI! Gledališča 2B, ki bo premierno uprizorilo v Bohinju napisano planinsko idilo Triglav Frana Saleskega Finžgarja.

Promocija 2. Mednarodnega festivala alpskega cvetja

Želimo, da postane festival tradicionalna bohinjska prireditev. Ker gre za dober projekt, ga želimo še bolj približati lokalnemu prebivalstvu. Za domačine smo pripravili dve brezplačni vodeni botanični turi. Za prijave do 30. aprila 2008 dajemo 10 % popust in dodatne popuste za družine. Program 2. Mednarodnega festivala alpskega cvetja je objavljen na spletni strani www.bohinj.si.

Klemen Langus, LTO Bohinj

Foto: J. A. Mihelič

13. SREČANJE NADZORNIKOV ZA POKAL DANILO RE (Fennestrelle, Provinca di Torino, Italija, 14. do 17. februar 2008)

Srečanje nadzornikov Danilo Re ima korenine v Italiji, posvečeno pa je nadzorniku narodnega parka Gran Paradiso, ki je pri opravljanju svojega dela za vedno ostal v gorah. Prireditvev Danilo Re, ki v zadnjih letih poteka v organizaciji Mreže zavarovanih območij v Alpah, ima tri ravni: strokovno, športnotekmovalno in družabno.

Triglavski narodni park se že vrsto let udeležuje srečanj oziroma tekmovanj nadzornikov v Alpah. Tako je bilo tudi letos februarja v provinci Torino v Italiji v krajih Fenestrelle in Sestriere. Na povabilo Mreže zavarovanih območij v Alpah smo se udeležili srečanja nadzornikov Danilo Re. Strokovnega srečanja in tekmovanja smo se iz TNP udeležili poklicni nadzorniki Tonček Urbas, Franci Štros in Dean Kovač, prostovoljni nadzorniki Bor Rojnik, Dušan Podlogar, Srečo Kopač in Boštjan Rus, z uprave TNP pa Martin Šolar.

Strokovni posvet je bil namenjen temi Klimatske spremembe. Kot vedno smo veliko pozornost namenili športnemu tekmovanju štiričlanskih ekip nadzornikov, ki obsega vzpon s turnosmučarsko opremo, veleslalom, tek na smučeh in streljanje z zračno puško. Med skupaj 46 ekipami iz 6 alpskih držav je ekipa TNP B (Bor Rojnik, Boštjan Rus, Dušan Podlogar in Dean Kovač) dosegla skupno četrto mesto, ekipa TNP A (Franci Štros, Tone Urbas, Srečo Kopač in Martin Šolar) pa je bila osemnajsta. Nadzorniki TNP so dosegli nekaj odmevnih uvrstitev - med drugim je - Dušan Podlogar zmagal v smučarskem teku, Bor Rojnik je bil 2. v veleslalomu in Franci Štros 7. v veleslalomu.

Na družabnem srečanju smo imeli možnost izmenjati izkušnje z nadzorniki večine alpskih parkov.

Besedilo in foto: mag. Martin Šolar

RAZSTAVA NARAVA IN ZAVAROVANA OBMOČJA SLOVENIJE V PARIZU

Na slovenski kulturni praznik, 8. februarja 2008, so sredi Pariza, v Nacionalnem muzeju naravoslovnih znanosti, odprli razstavo *Narava in zavarovana območja Slovenije*. Slovesnega dogodka se je udeležilo več kot štiristo ljudi, razstavo pa sta odprla slovenski minister za okolje in prostor Janez Podobnik ter podpredsednik Vlade Republike Francije in hkrati minister za ekologijo in trajnostni razvoj Jean-Louis Borloo. Na petintridesetih velikih panojih so predstavljene naravne posebnosti Slovenije in osem zavarovanih območij (TNP in drugi naravni parki). Triglavski narodni park ima poudarjeno mesto, saj so poleg posebnega parkovnega panoja prikazani še poključki gozdovi, reka Soča, Mlinarica in zoisova zvončica (znana

fotografija Jožeta Miheliča). Rdeča nit razstave in njen moto je *Voda, naše upanje*. Zato so fotografije vsebinsko osredotočene na čisto vodo, izvire, poetične rečne meandre, divje soteske, podzemski misterij in kulturno krajino. Poudarek je na posebnostih, ki jih drugi nimajo in zaradi katerih je Slovenija izjemna in nepriemerljiva. Avtor razstave je Janez Bizjak, avtorji fotografij pa najboljši slovenski fotografi: Lenarčič, Kladnik, Mihelič, Lozej, Mlinar, Oršanič, Pogačnik, Jeseničnik in drugi.

Iz Pariza bo razstava potovala v mesta Melun, Dijon, Montpellier, Monaco, Grenoble, Nantes.

Republika Francija bo razstavo o svojih narodnih parkih odprla v Ljubljani 13. julija 2008.

Janez Bizjak

POD ROŽNATO PLANINO

Devetošolci Osnovne šole Prežihovega Voranca z Jesenic so raziskovali, kako so se v Dolini preživljali naši predniki, in izvedeli veliko o živinoreji, paši drobnice, sirarjenju. Spoznali smo poklic pastirja, ovčarja in še marsikaj drugega.

Nalogo smo naslovlili Pod rožnato planino. Pripravili smo jo v sklopu raziskovalnih nalog Igre in zabava, razpisanem pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije.

Ker učenci obiskujejo 9. razred, je način dela drugačen zaradi obveznih izbirnih predmetov, ki potekajo tudi v popoldanskem času. Tudi iskanje virov, fotografij in literature za nalogo ni bilo lahko delo, saj je ohranjenih le malo dokumentov iz preteklosti. Fotografij je malo, ker so fotografirali le turisti. Tudi ustnih virov je vsako leto manj.

S skupnimi močmi nam je vseeno uspelo pripraviti zanimivo nalogo.

V naših krajih je bila v 19. stoletju živinoreja najpomembnejša veja kmečkega gospodarstva. Poleg goveda in koz so redili tudi ovce. Od zgodnje pomladi do pozne jeseni se je živina pasla na skupnih vaških pašnikih in planinah. Na pašo so gnali zgodaj zjutraj. Govedar je najprej prišel na zajtrk, ob petih je zazvonil z debelim zvoncem, kozar pa je trobil na velik kozji rog, ko sta šla skozi vas. Na ta klic so prignale gospodinjice iz vasi živino na določeno mesto. Vsak dan je pastir preštel živino, preden jo je odgnal na pašo. Če je kaka gospodinja prepozno pomolzla, je ni čakal, ampak je morala sama prignati krave za njim.

V Mojstrani so vsak dan gnali na pašo v Brano, na Mežaklo, v Črno goro, za Planino, pa tudi v Kot ter na Kališa, kakor je kazalo vreme in kjer je bila pašna vrsta. Dovžanska čreda se je pasla vsak dan na Belem polju, na prostranem pašniku, ki leži med Dovjim in Hrušico. Poleg tega so se pasle krave tudi v Rebru nad vasjo. Tam so pasli tisti dovški gospodarji, ki niso dali krav v skupno čredo.

Okrog leta 1870 je bilo v naših vaseh 5000 do 6000 ovac in samo 600 koz, ker so puste za pašo. Kmečki tropi so šteli po 100 ovac. Paša koz ni bilo lahko delo, ker so urne in neugnane. To delo je bilo tudi slabo plačano.

Gospodarji so imeli po več pastirjev, da so pasli in sirili, če niso imeli svojih sinov.

Vse skupne srenjske pastirje je izbiral poseben srenjski odbor, ki so ga sestavljali ugledni gospodarji. Vsako leto je odbor sklenil pogodbe s pastirji, tudi če so že več let vztrajali v tem poklicu. Pogodbe so vsebovale veljavna opravila glede trajanja paše, naštetje so bile vse pravice in dolžnosti pastirja in srenje. Poleg plačila v denarju in hrani so nekateri uživali še posebne

Ovčar v Vratih, Kristl Lakota z Dovjega s svojim tropom - zadnji ovčar (sirar) v Vratih

Vozili so največ z voli. Na fotografiji Tomažini z Dovjega.

ugodnosti.

Lastniki živine so morali oskrbovati pastirje s hrano. Število dni se je ravnalo po številu živine, ki jo je posamezen gospodar dal na pašo. V planinah so pastirji kuhali sami. Mleka ni primanjkovalo, od doma pa so jim gospodinjice pošiljale kruh, moko za žgance in zaseko. Vsaka je vedela, kdaj je na vrsti, da niso bili nikoli lačni.

Jeseni je pašni odbor pobral denar za pastirja. Na Martinovo (11. novembra) se je delal obračun za pašo s pastirji in ti so bili ta dan izplačani. Pastirji so bili fantje do štirinajstih let - otroci revnih vaščanov, ki so bili pri kmetih zato, da so si zaslužili hrano in obleko. Za ovčarje so bili izbrani najbolj delavni in zanesljivi fantje, saj so jim gospodarji zaupali del svojega premoženja - ovce in "blago" (sir, skuto). Pastirji so na paši izdelovali tudi cokle in najrazličnejše druge stvari. Pastirski poklic je bil nekdanj zelo spoštovan.

Spomladi so pasli ovce po rovtih in na pašnikih v bližini vasi. Na začetku meseca rožnika so jih gnali v Brevant, Žakelj, Vrata, Kot, pa tudi na Višek in Komen. Jalove ovce so zagnali visoko pod alpske vrhove.

Na kresni večer - 23. junija - je bil "merni dan". O kresu je bila pašna na vrhuncu. Takrat so

Paša govedi na dovški Rožci

imele krave in ovce tudi največ mleka. Na ta dan so merili, koliko mleka od večerne in jutranje molže je dala posamezna ovca ali koza. Merili so pastirji skupaj z gospodarji, ki so ta dan prišli v planino. Prava sirarska planina je bila do leta 1880 Vrtaška planina, kjer se je paslo več sto koz in več tisoč ovac z Dovjega in iz Mojstrane. V času paše je bilo tam vedno šest do osem mož, katerim od jutra do večera ni manjkalo dela. Molzli so, pomivali posodo, pomagali sirarju pri delu in skrbeli, da se je drobnica dobro pasla. To je bil zares pravi planšarski obrat. Iz devetih litrov mleka so naredili en kilogram sira in pol kilograma skute. Skuto so porabili v domači prehrani, sir pa so vozarji vozili prodajat v Trst in na Jesenice. Po letu 1880 se je sirarstvo preselilo v Vrata, kajti na Vrtaško planino so gnali govejo živino. V Vratih in na nekaterih rovtih so izdelovali sir še med obema vojnama, čeprav je bilo drobnice že precej manj. Tudi po drugi svetovni vojni so nekateri še izdelovali ovčji sir, po letu 1955 pa je staro sirarstvo v Dolini zamrlo.

Ovčjereja zahteva mnogo težkega ročnega dela. Treba je pastiriti - "za jarcu letati" - listje grabiti in ves nastilj na hrbtu znositi, vsak dan molsti, siriti, ovce striči. Delo je trajalo ponoči in podnevi.

"Pastirske bajte" so bile včasih zelo pomembne za alpiniste, smučarje, pa tudi za redke turiste kot dobrodošlo zavetišče sredi gorske zime. V zahvalo za gostoljubje so prinesli pastirjem tobaka ali kaj drugega, kar so v samotni potrebovali. Tako je bilo pred leti. Sveta tišina je vladala tedaj tam gori v zatišju naših gora, planšar in turist sta bila prijatelja.

Kaj pa danes?

Danes je žal tudi tam gori precej hrupa. Skoraj ni več ovac in koz, le tu in tam ugledamo trop kozorogov ali gamsov. Planine se zaraščajo, pastirjev skoraj ni več, iz "pastirskih bajt" (do katerih je možen dostop) nastajajo počitniške hišice ...

Renata Šifrer

Osnovna šola Prežihovega Voranca, Jesenice

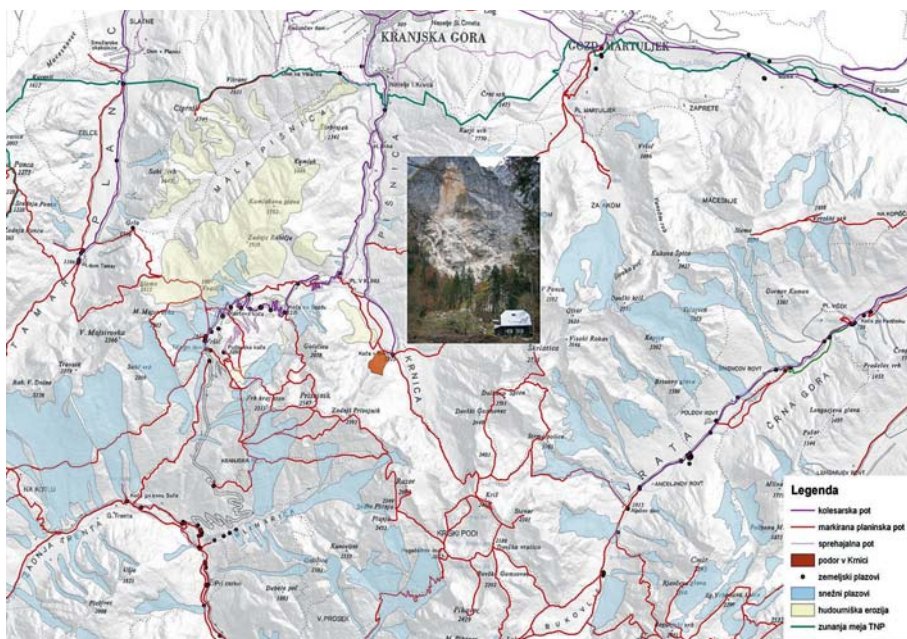
INFORMACIJSKI SISTEM ZA OBISKOVALCE ALP O NARAVNIH NEVARNOSTIH (Projekt Interreg III A)

V maju 2008 se zaključuje mednarodni projekt AVIS (Alps Visitors - InfoSystem - Natural Hazards), pri katerem sodelujejo Koroški deželni urad za geografski informacijski sistem (KAGIS), Podjetje za urejanje hudournikov d.d. (PUH) in Triglavski narodni park (TNP).

Tako kot drugod v Alpah se tudi Julijskih Alpah v zadnjih letih povečuje obisk. Hiter razvoj prostočasnih dejavnosti ni omejen ne le na poletno sezono, saj potekajo vse leto. Ob veliki privlačnosti naravnih in ustvarjenih danosti pa se je treba zavedati, da so v alpskem svetu vse pogostejši erozijski dogodki (hudourniški izbruhi, poplave, podori, zemeljski in snežni plazovi ...) z velikim škodnim potencialom.

Projekt je ciljno usmerjen v pripravo enotnega informacijskega sistema, s katerim bo mogoče ustrezneje seznanjati javnost o potencialnih na-

Izsek iz karte ogroženih območij občine Kranjska Gora - primer podora v Krnici.

PROJEKT ALPENCOM – KOMUNIKACIJA MED PARKI IN LJUDMI V ALPAH

Naravo in ljudi Alpah družijo mnogo stvari, gotovo najprej večtisočletno prilagajanje ostrim življenjskim okoliščinam.

Tako kot so po koncu ledenih dob posamezne vrste živih bitij počasi prodirale višje in višje, si je tudi človek utiral nove in nove poti. Največ iz potrebe, včasih iz radovednosti, tudi obupa ali veselja. Običajno so človekove poti tekle vzporedno s potmi narave. To ni bila idila, to je bila nuja. Kadar je človek v svoji objestnosti pretiraval, se mu je narava hitro maščevala. O tem nam govorijo mnoge pravljice, ki se verjetno celo zato tako imenujejo, ker nam povedo, kaj je prav; tega se zaveda večina ljudi, ki z naravo sobiva, to spoznavaajo mnogi, ki naravne zakonitosti odkrivajo na druge načine. Pravljice so si podobne - od Savojskih do Julijskih Alp, od Jure do Dolomitov. Ljudje v Alpah smo si podobni: govorimo sicer romanske, germanske in slovanske jezike, a jezik odnosa do narave je vsem enak.

Mreža zavarovanih območij v Alpah oziroma njenih članic, ki jih je več kot osemsto, se združuje zaradi skupnega jezika do narave in z namenom, da bi to osrednje evropsko gorstvo spoznivali, občudovali in ohranjali. Nekdaj so bile te naloge za človeka samoumevne, danes jih je treba mnogim znova in znova ponavljati. Projekt Alpencom je v teh prizadevanjih združil deset članic mreže, večinoma uprave narodnih parkov v vseh Alpah. Novost, ki smo si jo zastavili kot cilj projekta, je lepo predstavljena v našem geslu "Skupaj za Alpe", kar pomeni, da ne nastopamo več le vsak zase, ampak predvsem vsi skupaj. Na-

loge smo si razdelili na več delovnih paketov, od katerih so za prihodnost pomembni predvsem trije: komunikacija med upravami, skupna klasična komunikacija z javnostjo in enotna inovativna komunikacija z javnostjo.

Naloge komuniciranja med upravami parka so bile povečini usmerjene v strokovna srečanja, na katerih smo si izmenjevali izkušnje na različnih delovnih področjih. Vzpostavili smo notranje omrežje (intranet), s pomočjo katerega se lahko med seboj obveščamo o dogodkih, si izmenjujemo gradivo, usklajujemo delovne dokumente in podobno.

V okviru skupne komunikacije smo pripravili in izdelali potujočo razstavo o Alpah, ki jih prikazujemo od pradavnih časov, časa planinskih pašnikov, rudarstva, industrije do danes. Slike, kratka

gesla in spremljevalno besedilo obiskovalec gleda in posluša v enem od štirih uradnih jezikov alpskih držav ali v angleščini. Ne manjkajo niti ambientalna glasba niti svetlobni učinki. Ciljna javnost razstave so predvsem velemesta ob vznožju Alp, v katerih prebivalci vedno bolj pozabljajo na odvisnost od gora kot vira pitne vode, svežega zraka, oddiha in lepih razgledov. Potujoča razstava je trenutno postavljena na Bledu, sem pa se vrača še letos oktobra, ko Triglavski narodni park gosti redno skupščino vseh uprav zavarovanih območij v Alpah.

Najpomembnejši izdelek projekta je orlov prelet čez Alpe. V petnajstih informacijskih središčih po vseh Alpah smo postavili posebno opremo, s pomočjo katere lahko letimo nad gorami. Seveda gre za navidezni polet nad navideznimi

ravnih nevarnostih v alpskem svetu, s tem pa tudi zagotavljati večjo varnost pred naravnimi nesrečami. Prostorsko je projekt usmerjen na turistična območja z velikim naravovarstvenim pomenom. Na slovenski strani smo obravnavali območje občine Kranjska Gora znotraj TNP.

V procesu medsebojnega povezovanja in sodelovanja smo pripravili strokovne podlage, uskladili postopke in orodja za ovrednotenje ogroženosti naravnega prostora, pripravljamo pa tudi internetno podprt informacijski sistem o naravnih tveganjih. Oblikovali bomo priporočila za večjo ozaveščenost obiskovalcev o naravnih nevarnostih. Tematiko varstva pred naravnimi nesrečami bomo vključili v informacijsko ponudbo narodnega parka, izkušnje pa bodo koristne tudi pri pripravi izhodišč za usmerjanje turizma in rekreacije ter prostorskem načrtovanju – vključevanju karte ogroženosti v namensko rabo prostora občine.

Rezultati projekta so namenjeni javni upravi, lokalnim skupnostim, nosilcem turističnega razvoja, obiskovalcem ter strokovni in drugi zainteresirani javnosti.

Igor Zakotnik

gorami, vendar je sistem izdelan tako, da se komaj razlikuje od resničnosti. Let usmerjamo s krmilno palico, na velikem zaslonu pa se nam prikazujejo ustrezno prilagojene fotografije pravega ozemlja alpskih parkov. Na poti nad Alpami si poleg zelo natančno prikazanega terena v treh dimenzijah lahko ogledamo še kakih tisoč zanimivosti narave in kulturne dediščine v posameznih parkih, ki so predstavljene s fotografijo ali kratkim filmom in besedilom. Za tiste, za katere krmilna palica ni ravno vsakdanje orodje, je na voljo tudi občutljiv zaslon, s pomočjo katerega lahko pridemo do katerekoli posebnosti z enim samim dotikom. Angleško, francosko, italijansko, nemško in slovensko govoreči obiskovalci si poučne vsebine lahko preberejo v svojih jezikih. Sistem, ki bo na Bledu obiskovalcem informacijskega središča Triglavska roža ves čas na voljo, je odprt za dodajanje novih območij, novih posebnosti in dodatnih jezikov.

Projekt Alpencom je doslej največji projekt Alpske mreže in združuje ter nadgrajuje dosežane skupno delo, nam obenem s konkretnimi rezultati in izdelanimi orodji daje dodatne možnosti za uspešnejše varovanje celotnih Alp, navsezadnje pa nas usmerja k prihodnjim skupnim nalogam. Delno ga je financirala Evropska unija v okviru programa Interreg IIIb Alpski prostor, velika zahvala pa gre vodilnemu partnerju projekta, narodnemu parku Les Ecrins iz Francije, sekretariatu Alpske mreže zavarovanih območij, v Sloveniji pa sodelavcem in sodelavkam iz regijskega parka Škocjanske jame, s katerimi smo tudi pri tem projektu še posebej dobro sodelovali.

Jurij Dobravec

BAŠKA GRAPA V PRIHODNOSTI

Baška grapa sega od Petrovega Brda do Bače pri Modreju. Obsega približno 11.000 ha (110 km²). Zgornja Baška grapa sega od Grahovega do Petrovega Brda. Demografske napovedi kažejo, da se ji obeta veliko zmanjšanje števila prebivalstva in s tem nadaljnje zaraščanje grape. Opuščanje kmetijskih zemljišč že tako ali tako ni redkost, prej pravilo. Prazne hiše prav tako. Ali pa so spremenjene v počitniške hiše, ki pozimi zaradi obilice snega in dokaj nevarnih cest v hribovske vasi samevajo.

Ali je za Baško grapo še rešitev? Seveda je. V dobri gospodarski in socialni politiki.

Baška grapa naj ostane še naprej nedotaknjena – v vsej svoji naravni lepoti. Poskrbeti je treba za **gospodarsko jedro v Podbrdu** – za delovna mesta, ki bodo grapi v korist, in ne v sramoto. V Podbrdu je v opuščenih halah tovarne Bače dovolj prostora za pametne gospodarje. Nekaj si v zvezi s tem že prizadevajo. Prostore in soglasja si urejata dva podjetnika – mizar in točilec čiste pitne vode, pritoka reke Bače izpod Porezna – Golobovce. Čista industrija bo temelj nadaljnje razvoja, če bo ponudila zaslužek tudi domačemu prebivalstvu. Gospodarstvo je torej osnova za razvijanje drugih dejavnosti.

K razvoju Baške grape lahko veliko prispeva pametna občinska politika. Mislim, da na občini Tolmin Baška grapa nima enakovrednega položaja. Morda nam delitev Slovenije na pokrajine lahko več prinese kot odnese.

Dom upokoencev ima zaposlenih dobršen del domačinov. Na delo prihajajo tudi iz bližnje okolice, Tolmina, Bohinjske Bistrice, Železnikov. Enako je s šolo. Največ zaposlenih je gra-

parjev, strokovni delavci se vozijo na delo celo iz Škofje Loke in Nove Gorice. Tehnični kader so domačini.

Najprej bi bilo nujno posodobiti in nekoliko razširiti ceste in drugo infrastrukturo. Ne zato, da bi nastala hitra cesta, ampak zato, da cesta ne bi bila nevarna in da bi bilo na vsej cesti mogoče enostavno srečevanje kamionov. Železnico bi morali bolj izkoristiti. Avtovlak je že ena izmed dobro uresničenih idej, ki pa jo domačini in turisti še premalo izkoriščamo.

Negospodarske dejavnosti, ki bi Zgornjo Baško grapo lahko ohranjale pri življenju

1. Šola in dom (zavod) za invalide in bolne srednjih let, ki so odvisni od tuje nege in pomoči

V Domu upokoencev Podbrdo je kar nekaj ljudi zgodnjih srednjih let, priklenjenih na invalidske vozičke, ki sami ne zmorejo skrbeti zase. Dom ne more zagotoviti njihovega izobraževanja in nadaljnega učenja, saj ni ustanovljen s tem namenom. Predvidevam, da je takih ljudi tudi po drugih domovih upokoencev veliko, zato bi bilo Podbrdo kraj, kjer bi za take ljudi ustanovili središče nadaljnega izobraževanja in jim tako povečevali kakovost življenja, za katero so sedaj prikrajšani. Udeleženci bi lahko izbirali vsebine, ki bi jih zanimale. Poseben poudarek bi bil na njihovi lastni dejavnosti, povezani z njihovimi zmognostmi.

V Podbrdu stojita dom upokoencev in šola drug ob drugem, zato bi bilo z gradbenimi posegi mogoče doseči, da bi se pouk za mlajše oz. učno sposobne oskrbovance doma izvajal v šoli.

2. Center za učenje ekološko-gorskega kmetovanja

Ekstenzivno kmetijstvo postaja v Evropi in tudi v Sloveniji prava redkost. Pravo ekološko kmetijstvo, ki ni usmerjeno na trg, ampak je samooskrbno, prav tako. V Baški grapi je kmetovanje namenjeno zgolj temu, da ostane podežlje nezaraščeno. Poselitev je zelo redka. Nekatere vasi so prazne in ljudje hodijo obdelovat še najlepše končke zemlje v vasi (Porezen). Obdelovanje zemlje zahteva veliko ročnega dela – košnja s koso ali z gorsko kosilnico, grabljenje z lesenimi ročnimi grabljami.

Za ohranitev gorskih vasi je kmetijstvo edina možnost. Če bi ustanovili center za poučevanje gorskega kmetovanja, bi imeli dvojno korist, obdelane in obljudene vasi, zraven bi še nekaj zaslужili.

V centru bi poučevali vsa kmečka opravila, veliko bi bilo praktičnega dela. Učenje bi potekalo v obliki tedenskih delavnic. Za nastanitev udeležencev delavnic bi uporabili zapuščene hiše v vasi, v kateri bi delavnice izvajali (npr. v Bači pri Podbrdu). V vsaki hiši bi teden preživljalo 4 do 5 udeležencev, ki bi si morali hrano pridelati sami. Prednost bi imele družine. Center izobraževanja bi bila vaška mlekarna, ki jo na Bači pri Podbrdu že obnavljajo.

V zimskem času bi pripravili delavnice kmečkih ročnih del: pletenja, šivanja, kvačkanja, izdelave košar, košev, grabelj.

Nekdanja sirarna na Bači pri Podbrdu

3. Center za učenje pohodništva

Podbrdo je odlična izhodiščna točka za različne ciljne skupine pohodnikov. Centrov za učenje pohodništva ali za izvajanje gorskih taborov je v Sloveniji veliko. Večinoma so namenjeni šolarjem. Center za učenje pohodništva v Podbrdu bi bil namenjen družinam in starejšim. Za manjše otroke, ki še ne morejo na pohode, bi bilo organizirano celodnevno varstvo. Učili bi podobne teme kot na gorskih taborih. V zimskem času bi imeli šolo smučanja na Koblji in na Soriški planini ter učenje turnega smučanja.

4. Center za odvajanje odvisnosti od igralništva

Nova Gorica ali Goriška postajata največji igralniški center v Evropi. V zgornji Baški grapi bi vzporedno lahko nastal Center odvajanja odvisnosti od igralništva in uporabe računalnikov – imenovan **Baška grapa – srce Evrope**. V tem

centru bi poskrbeli, da bi se ljudje bo "burnih avanturah" vračali nazaj k svojim družinam, torej nazaj v resnično in stvarno življenje.

Kako nam bo to uspelo? S pomočjo Centra za učenje ekološkega gorskega kmetovanja, Centra za učenje pohodništva ter s pomočjo usposobljenih strokovnjakov.

Narava je poskrbela, da je Goriška raven svet, lahko dostopen, (očitno) primeren za igralništvo. Pot z Goriške pa vodi tudi na Tolminsko, kjer je življenje težje, s Tolminske pa v Baško grapo in tu bo lahko zasvojen človek s svojim delom dokazal, da igre na srečo res prinesejo lepše življenje. Le potrditi se bo moral in pritisniti na pravi gumb, ki odpre pot v dušo, v samega sebe.

5. Turističnoinformacijska točka

Točka, ki bi obiskovalce seznanjala z vsem, kar se v Baški grapi da ogledati ali poskusiti, in ki bi skrbela za promocijo in "zasedenost" grape.

Ne smemo pozabiti, da je turizem posledica dobre obdelanosti zemlje in dobrega gospodarskega razvoja, ne pa obratno. Turizem ne more biti gonilna sila razvoja regije.

Sklep

S povečanjem števila delovnih mest bi se dvignila rodnost prebivalstva, število prebivalstva bi se povečalo na račun priseljencev.

Kmetijska politika bi morala gorskim kmetom enkrat za vselej priznati težje delovne razmere in jih nehala enačiti z ravninskimi kmeti, čeprav po političnih (demografsko ogroženih) merilih spadajo v isto kategorijo. To pomeni npr. omogočiti oprostitev plačila davka na katastrski dohodek, oprostitev davkov, povezanih z vlaganjem v kmetijstvo, posebne subvencije za gorske kmetije in druge oblike spodbujanja obstoja podeželja, predvsem takšnega, kot je v Zgornji Baški grapi. Z usklajenim kmetijsko-gospodarskim programom bi morala spodbujati ohranjanje in razvoj mešanih gospodinjstev. Prva naloga je ustvariti tako naravno krajino Baške grape, kot je bila okrog leta 1970, seveda s tistimi izboljšavami, ki so pozitivno vplivale na razvoj posameznih krajev.

Sedaj so zadnje možnosti, da se Baška grapa ohrani. Če zamudimo še to priložnost, se bo grapa spraznila. Tudi socialna politika bi morala spodbujati obstoj podeželja z določenimi ugodnostmi predvsem za družine na gorskih območjih. Veliko je možnosti in prepričana sem, da bi država za zdaj še lahko ohranila sedanjo poseljenost podeželja. **Če ima država denar za gradnjo (novih) umetnih otokov, ga mora imeti tudi za ohranitev takih naravnih otokov, kot je Baška grapa.**

Upam, da bomo s pomočjo Posoškega razvojnega centra in zavzetosti domačinov le dosegli vidne pozitivne premike v Zgornji Baški grapi.

Polona Kenda

OHRANITEV IN RAZVOJ ALPSKEGA PROSTORA

Naslov članka bi zahteval obsežno in poglobljeno razpravo. Zaradi uredniških omejitev bom svoje poglede na ohranitev in razvoj našega alpskega sveta skrčila in opredelila le tiste najnujnejše ukrepe, ki jih je treba upoštevati, da ohranimo naš alpski prostor zase in za prihodnje rodove, sedanji generaciji pa zagotovimo razvoj po NAČELIH TRAJNOSTI.

Moje načelo in hkrati prepričanje glede razvojnih možnosti in zaščite alpskega prostora temelji na dolgoletnih izkušnjah in na poznavanju stanja na Gorenjskem, predvsem na bohinjskem območju, kjer se razprostira Triglavski narodni park in kjer živim.

Alpe so, kot se rado piše in govori, pljuča

Evrope, so vir čiste vode in zraka, zdrave hrane in še kaj. Ko se te trditve v celoti zavemo, se postavi vprašanje, ali sploh hočemo bogastvo, ki ga imamo, ohraniti in kako? Glede tega sem optimistka. Verjamem, da hočemo Slovenci sedanjo podobo našega alpskega sveta ohraniti, saj sta to naravno bogastvo in kulturna dediščina brez primere. Na vprašanje, kako to storiti ter s kakšnimi ukrepi in kdo je odgovoren za uresničevanje te obsežne naloge, bom poskusila zelo na kratko odgovoriti vsem, ki jih to zanima.

Pri ukrepih, ki so potrebni za trajnostni razvoj v našem alpskem prostoru, vidim daleč na prvem mestu ukrepe, ki neposredno zadevajo človeka, avtohtonega prebivalca, kmeta in zemljo, na kateri živi. Le prebivalci tega prostora s svojimi stoletnimi izkušnjami in poznavanjem vseh okoliščin, ki vladajo v tej pokrajini, jo lahko ščitijo in skrbijo za njen razvoj. Zato jim je treba vse to z različnimi ukrepi tudi omogočiti.

En tak ukrep je, da se kmetu in kmetici, ki sta bistvena za ohranjanje narave, kulture in tradicije, dodeli **SPODOBEN STATUS**, tako da se bosta počutila enakovredna z drugimi poklici. Kmet in kmetica morata postati spoštljiv poklic po zgledu nekaterih evropskih držav, npr. Avstrije in Švice, kar bo zmanjšalo odpor mladih do kmetovanja in zbudilo pri njih zanimanje za ta poklic, v katerem danes ne vidijo nobene perspektive.

Sočasno je treba načrtovati in na vse mogoče

načine razvijati učinkovito **nasledstveno politiko**, ki bo zagotovila potrebno kontinuiteto pri gospodarjenju na kmetijah, mladim omogočila razvojne možnosti na posamezni kmetiji, starejši generaciji pa brezskrbno in dostojno jesen življenja.

Ustvariti moramo optimalno **mrežo izobraževanja** podeželskega prebivalstva na vseh ravneh. Premalo so kmetijske srednje šole in fakultete, ki jih, mimogrede povedano, obiskuje izjemno malo mladih z alpskega območja. Nujno je izobraževati in prosvetljevati vso aktivno kmečko populacijo, ki prepogosto zaradi neznanja in nerazgledanosti odvrča mlade od življenja in dela na kmetiji, ker se po njihovem mnenju kmetovanje pač ne splača. Žal je to prepričanje zlasti v gorskih vaseh zaradi najrazličnejših razlogov zelo globoko ukoreninjeno in ne bo ga lahko odpraviti.

Kdo naj se vključi v to mrežo izobraževanja? Začetek vidim v osnovni šoli, kjer bi morali učitelji na podlagi načrtnih usmeritev oziroma na podlagi učnega programa, prilagojenega podeželskim otrokom, odpreti vrata v prečudoviti rastlinski in živalski svet, v katerem bi se naučili ljubiti, spoštovati in varovati vse vrednote, ki jim jih ponuja okolje, v katerem živijo. To seveda ni dovolj. Kot rečeno, je treba poskrbeti za izobraževanje staršev teh otrok oz. vsega aktiv-

nega prebivalstva. Nekoliko se to že dogaja, vendar premalo intenzivno in preveč razpršeno. Vsi, ki imajo to nalogo (osnovne šole, kmetijskosvetovalna služba, TNP, Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, različna združenja, društva in ministrstvo), se bodo morali med seboj tesneje povezati in usklajeno delovati za doseganje skupnih ciljev.

Na alpskem območju imamo, kot vemo, predvsem majhne kmetije, kar je tudi posledica neustreznega ali nespametnega **DEDNEGA ZAKONA**, ki ga je treba dovolj preudarno spremeniti. Ta zakon daje vsem otrokom na kmetiji enake pravice do dedovanja. To je povzročalo in še povzroča drobljenje kmetijske posesti, zato tistemu dediču, ki se odloči za kmetovanje, po razdelitvi zemljišč ostane malo ali nič. Usoda takšnih kmetij je na dlani. Prodajajo jih, iz njih nastajajo počitniške hišice in vas dobiva novo, tujo podobno, kar pomeni za pokrajino, ki jo želimo

ohranjati v prvobitni obliki, pravo katastrofo, za vse pa, ki so zagovorniki trajnostnega razvoja, neizogibno oddaljevanje od postavljenih ciljev.

Kmetije pri nas so že nekaj časa povezani v agrarnih skupnostih, ki pa še vedno ne funkcionirajo tako, kot bi morale oz. kot bi lahko. To velja predvsem na našem alpskem območju. Poglavitni razlog je še vedno nerešeno vprašanje **LASTNINE ZEMLJIŠČ** in pogosto neusklajeno ravnanje članov agrarne skupnosti pri različnih razvojnih dejavnostih, ki so zaradi tega največkrat neuspešne. Z rešitvijo teh problemov bi kmetije v agrarni skupnosti enotno nastopali s skupnimi projekti, npr. pri obnovi oz. oživitvi pašniških planin, kar bi imelo za posledico ohranitev naše kulturne dediščine, predvsem pa tradicije in naravnega bogastva. Agrarne skupnosti bi si morale tudi prizadevati, da bi kmetije imele predkupno pravico ob morebitnih prodajah kmetijske zemlje, pri čemer bi jim lahko pomagala tudi država, ki bi tudi uveljavljala predkupne pravice in nato zemljo kmetom dajala pod ugodnimi pogoji v najem.

Pri naštevanju bistvenih problemov v našem prostoru nikakor ne morem mimo tistega, ki občutno posega v življenje in gospodarjenje zlasti prebivalcev višje ležečih vasi in zaselkov in moti režim varovanja in zaščite okolja. To je popolnoma neurejen **PROMETNI REŽIM**, ki omogoča dostop z avtomobili, do koder se pač da, parkirišča nastajajo po prosti izbiri, na pašniku ali gozdni poti. V drugih alpskih državah že dolgo uporabljajo ukrepe, ki lahko to preprečijo. Na nekaterih cestah na varovanem območju morajo biti javni promet prepovedan, razen za kmetijska vozila. Na drugih cestah bi morali uvesti pobiranje cestnin oziroma prispevkov, ki bi služile za vzdrževanje teh cest. Nujno je tudi določiti primerna mesta za parkiranje in jih primer- no opremiti, do nekaterih zanimivih točk pa organizirati javni prevoz. Takšni ukrepi bodo pov-

zročili velik odpor pri državljanih Slovenije, kar pa ne bi smelo ogroziti temeljnih ciljev - ohranitve alpskega prostora in razvoja podeželja.

Pri izvajanju zakonov, odlokov, pravilnikov itd. bi morala vsakovrstna birokracija, ki večkrat v nedogled zavlaučuje ali docela onemogoča razvojne težnje posameznih kmetij oz. vsega podeželja, spremeniti svoj način dela.

Reševanje našete problematike je zelo zahtevna naloga, je dolgotrajen proces, v katerega se morata vključiti predvsem stroka in politika. Žal je ravno slednja tista, ki je doslej in bo najbrž še naprej večkrat nepreudarno krojila usodo razvoja gospodarstva in s tem usodo podeželja ter razvoja našega alpskega prostora. To me vznemirja in zmanjšuje moj optimizem, ker sem trdno prepričana, da bi politika morala pri svojih odločitvah v zvezi s podeželjem prisluhnti stroki, kar se žal največkrat ne zgodi.

Kdo je torej pristojen in zadolžen, da te osnovne (spremljevalnih je še veliko!) ukrepe izvede? Na prvi pogled je jasno, da so to predvsem državni organi in institucije, ki žal problemov našega alpskega prostora ne vidijo povsem jasno ali pa jih nočejo videti. Dokler bo tako, bo naš alpski svet prepuščen nenačrtnemu dogajanju in žalostni usodi. O izvajanju Alpske konvencije, katere podpisnik je tudi Slovenija, bomo v tem primeru lahko samo še govorili.

Po moji presoji alternative, ki bi moje trditve oziroma poglede na uresničitev uspešnega trajnostnega razvoja na našem območju ovrgle, ni.

Ob koncu naj poudarim, da sem vesela, ker mi je bila dana možnost na strnjen način opozoriti na nekatere bistvene probleme v procesu ohranjanja in razvoja našega alpskega sveta, ki sicer niso nič novega, vendar ni nihče (ali malokdo) pripravljen pristopiti k njihovemu kompleksnemu reševanju.

Evgenija Kegelj Korošec

Foto: J. A. Mihelič

Izlet številke: Dolina Zadnjice

Foto: J. A. Mihelič

Iz zaselka Na Logu v Trenti proti Triglavu vodi dolina Zadnjice. Trentarji ji že od nekdaj rečejo "Zajncna". V dolino zavijemo s 50. ovinka vršiške ceste. Ta je od informacijskega središča Triglavskega narodnega parka oddaljen le dobrega pol kilometra. Ob vstopu v dolino najprej pride mo do Kopiščarjeve domačije. Nekoliko višje, v njeni bližini, je domačija pri Andreju. Makadamska cesta se nato dviga proti križišču Na placu. Če smo z avtomobilom, ga pustimo tu.

Levo navkreber vodi pot do Pogačnikovega doma na Kriških podih, mi pa nadaljujemo naravnost. Kmalu smo v osrednjem delu doline, kjer se ta odpre in pred nami so posejane značilne trentarske prestaje. Njihovo okolico krasijo manjši travniki in pašniki. Ta pristni krajinski videz kaže od nekdaj spoštljivi odnos domačinov do te pedi hribovske zemlje.

V vršnem delu doline hodimo povečini v zavetju bukovega gozda. Pridemo do zložne jase, imenovane Utro. Od tod se do zatrepja doline Na Planji povzpemo v dobre četrt ure. Planja v Zadnjici je znano planinsko križišče in izhodišče za številne ture različnih težavnosti. Poti vodijo proti Koči na Doliču in naprej na Triglav, na Luknjo ter proti Zasavski koči na Prehodavcih.

Mi bomo izbrali slednjo. Prečimo potok, sledimo planinskim markacijam in se postopoma dvigamo proti Zadnjiškemu dolu. Čez približno pol ure dosežemo počivališče Pri studencu. Tu se od-

strejo mnogi pogledi in doživljanje zatrepja doline doseže svojo polnost. Le nekaj lučajev od nas je mogočna stena Vršaca. Njeni navpičnost in divjna občasnno že mejita na grozljivost. Naravni zid se levo nadaljuje s steno Kanjavca, steno z najvišjo višinsko razliko v Julijskih Alpah. Pogledi si sledijo dalje: Vrh Zelenic in pobočja Triglava, Luknja, gorske trate Pihavca, nekdanja pašna planina Zajavor.

Po krajšem sestopu po isti poti si lahko privoščimo še malo brezpotja. Zavijemo desno, do slapa pod Komarjem. Od tu vidimo proti zahodu, kjer v ozadju močno izstopa piramida Jalovca. Spustimo se do bližnje mulatjere in po njej do Planje. Do parkirišča Na placu ali dalje do Loga v Trenti se vrnemo preprosto po cesti.

Pohod do zatrepja Zadnjice ni težaven, trajanje izleta zlahka prilagodimo svojim željam. Polno ga bomo doživeli, če bomo zanj odmerili dovolj časa, recimo eno dopoldne ali popoldne.

Do Utra v Zadnjici je označena tudi kolesarska pot, medtem ko si pozimi lahko omislimo prijeten in varen pohod s turnimi smučmi.

Edvin Kravanja

SPOMLADANSKI DNEVI V GORAH

V dolinah so sneg že pregnale spomladanske rože, v gorah pa zima še vedno traja. Prvi topli dnevi nas bodo spodbudili, da se podamo na poti v visokogorje. Za zadovoljna potepanja ni dovolj le dobra telesna pripravljenost, ampak tudi poznavanje območja, na katera se podajamo. Tudi naša oprema mora ustrezati "zimskim razmeram". Na ture še vedno vzemimo cepin in dereze. Na poteh severnih pobočij gora, ki prečijo grape, po katerih so drseli plazovi ali so v njih še ostanki ledu, nam bodo dereze in cepin omogočili varen prehod. Gorski reševalci vsako leto ugotavljamo, da so zdrsi na ledu, snegu ali skali med najpogostejšimi vzroki za nesreče v gorah.

Pri zvišanih dnevniških temperaturah bo "oživilo" tudi zmrznjeno razrahljano kamenje. Za zaščito pred neljubimi udarci padajočega kamenja nam bo služila čelada. Z veseljem ugotavljamo, da čelada vse bolj postaja osnovni del opreme ne le plezalcev, ampak tudi drugih obiskovalcev naših gora.

Med tehnično opremo sodi tudi komplet za samovarovanje. Uporabljamo ga na zahtevnih zavarovanih poteh. Pomaga nam, da se samozavestno in z manj strahu podamo na izpostavljene poti čez navpične ali previsne stene, ki bi jih le opazovali, če ne bi bile opremljene z jeklenimi vrvmi.

Pri vseh tehničnih pomagalah je pomembno, da jih znamo uporabljati in da jih skrbno vzdržujemo.

Spomladanski vremenski pojavi so zelo dinamični. Vreme se spreminja večkrat na dan. Dopoldansko vreme je še stabilno, popoldan pa so že plohe ali nevihte. Neprijetnostim se lahko izognemo, če upoštevamo ljudski rek: Rana ura - zlata ura. Na turo se odpravimo zgodaj zjutraj. Tako smo v popoldanskih urah že v planinski koči ali pa se celo vrnemo v dolino. Včasih se nam kljub dobremu časovnemu načrtu ture kaj zalomi, zaradi takih primerov imejmo s seboj osebno zaščitno opremo, ki nas bo varovala pred dežjem, mrazom in vetrom. V nahrbtniku naj bo poleg rezervne hrane in pijače še "astronavtska folija", ki nas bo zaščitila in nam krajšala čas, ko bomo morali čakati na boljše vreme pred nadaljevanjem ture.

Srečno v gorah!

Dušan Polajnar

NA BELARJEVJIH DNEVIH SODELUJETA:

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

NAŠI NADZORNIKI SO OBUTI V NOGAVICE:

LOGOS TREND d.o.o., Ljubljanska 21 k, Kamnik